

Special Hållbarhet

Grodden

Nr 5-6
December 2019

En medlemstidning
från Lantmännen

www.lantmannen.com

**Här växer
framtiden**

Redo för framtiden

Efter en god skörd finns det all anledning att känna sig nöjd och tillfreds för en stund med att årets hårda arbete gett resultat. Men som alltid är det viktigt att samtidigt titta framåt och fundera över hur de bästa förutsättningarna kan skapas för nästa skörd. Och nästa, och nästa. I rapporten "Framtidens jordbruk" ger vi vår bild av utmaningarna och möjligheterna att möta dem ur långsiktigt perspektiv med sikte på 2050. Mycket kan göras redan nu om de rätta förutsättningarna ges.

Fram till 2050 beräknas jordens befolkning gått från cirka sju miljarder till runt 10 miljarder. Det blir fler munnar att mätta. Samtidigt ska klimatpåverkan minska till nära noll och den biologiska mångfalden bevaras. Någon nettoökning av åkermarken globalt sett är inte heller att förvänta.

Hur ser möjligheterna ut för svenskt jordbruk ut att bidra till lösningarna av denna svåra ekvation. Vilka verktyg finns i verktygslådan i nuläget, vilka behöver vi skapa för framtiden och vilka förutsättningar krävs för att verktygen ska kunna användas. Det har varit utgångspunkten för vårt arbete som nu presenteras.

Till att börja med kan man konstatera att utgångsläget på många sätt är bra. Svenskt jordbruk är ledande avseende hållbar produktion, har en hög kompetens, en effektiv produktion och använder redan ny teknik i hög omfattning.

Sedan är det också så att även om vi kommer att se effekter av klimatförändringen, så kommer sannolikt andra produktionsområden i världen att drabbas värre av de långsiktiga effekterna och ha svårare att anpassa sig. I Sverige visar klimatprognoserna till exempel att årsnederbörden kommer vara tillräcklig för att producera, men att vattnet kommer på andra tider och i mer extrema vädersituationer. Det är naturligtvis lättare att anpassa sig till det än om det uppstår vattenbrist på årsbasis. Det finns också potentialer i form av mark och kapacitet i värdekedjan för att öka produktionen i Sverige. Även om klimatförändringarna innebär utmaningar för det svenska jordbruket kommer de sannolikt slå hårdare mot andra delar av världen.

När det gäller verktygen så handlar det naturligtvis om att fasa ut de fossila resurser som används i värdekedjan. Växtnäringen är en nyckelfråga liksom de fossila drivmedlen. Sedan handlar det i hög grad om att fortsätta optimera resursanvändningen i odlingen och få ut mer avkastning av varje insatt resursenhet och fullt ut nyttja det vi redan gör eller är på väg att göra. Det betyder fortsatt satsning på växtförädling, implementering av precisionsodlingsteknik. Fortsatt utveckling av management på gårdsnivå är även det en förutsättning för att realisera grödans potential och den nya teknikens möjligheter.

De finns också möjligheter att göra anpassningar i odlingssystemen med bättre växtföljder och ökad användning av fång och mellangrödor för att öka bördigheten och binda mer kol i marken.

Visst behövs mer kunskap om odlingssystemen och fortsatt teknikutveckling, men det finns också mycket potentialer som kan nyttjas här och nu om bara de rätta förutsättningarna ges. Marknaden måste efterfråga och värdera hållbarhetsprestanda på ett tydligare sätt än i dagsläget. Politiken behöver öka takten i att göra verkstad av livsmedelsstrategin som i grund

Det finns all anledning att känna tillförsikt inför framtiden och svenskt jordbruk har goda möjligheter att flytta fram sina positioner på en marknad där hållbarhet på riktigt efterfrågas.

och botten är en utmärkt plattform att utgå ifrån. Att utveckla ersättningssystemen för de miljö och samhällsnyttor som jordbruket producerar är ett annat viktigt område.

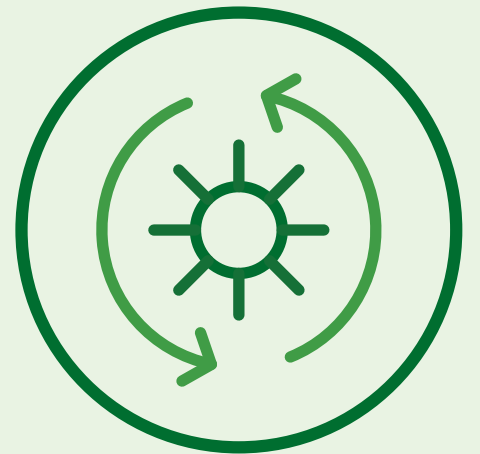
Omställningen kräver också en hel del investeringar på gård, bland annat för klimatanpassning i form av möjligheter att hantera för mycket och för lite vatten. Precisionsodlingsteknik och digitalisering kräver också investering i form av ny kunskap och utrustning. För att dessa investeringar ska genomföras krävs en starkt lönsamhet i jordbruket. Det räcker inte att ha täckning för produktionskostnaderna utan ett långsiktigt sunt företagande kräver också att det finns ett investeringsutrymme för att möta framtidens utmaningar.

Lantmännens målsättning är att skapa förutsättningar för en hållbar primärproduktion med halverad klimatpåverkan var tionde år för att nå klimatneutralitet 2050. Det innebär att Lantmännen satsar på att erbjuda affärspartners produkter med ledande klimatprestanda. Det innebär också att vi driver utvecklingen av kunskap, teknik och odlingsmetoder och utvecklar produkter och tjänster som ger lantbruksföretagen förutsättningar att nå målet och möta framtiden krav på en ökad produktion och ytterligare förbättrad hållbarhetsprestanda.

I slutändan handlar det alltså om pengar och lönsamhet. Bra mat måste kosta lite mer. I rapporten "Framtidens jordbruk" visar vi att lantbrukaren kan om marknaden och politiken vill. Det finns all anledning att känna tillförsikt inför framtiden och svenskt jordbruk har goda möjligheter att flytta fram sina positioner på en marknad där hållbarhet på riktigt efterfrågas.

Claes Johansson,
chef Hållbar utveckling, Lantmännen

Det finns goda möjligheter att minska klimatpåverkan från växtodlingen samtidigt som produktionen ökar och den biologiska mångfalden gynnas.

Det visar rapporten Framtidens jordbruk från Lantmännen som kom i slutet av november. Rapporten baserar sig på underlag som tagits fram i ett unikt samarbete mellan såväl experter och forskare, sakkunniga medarbetare i Lantmännen och ett antal av Lantmännens medlemmar.

Grodden Special Hållbarhet tar sitt avstamp i rapporten. I den här bilagan belyser vi de mest aktuella ämnena i hållbarhetsdebatten. Dessutom får du möta några av de många personer som bidrar till framtidens hållbara lantbruk.

Hållbar framtid

– Vi vill gå i bräschen för det praktiska klimatarbetet!
Vi vill visa att lantbruket är en del av lösningen, inte en del av problemet.

Det säger Lantmännens vice vd Per Arfvidsson som är huvudansvarig för Lantmännens stora hållbarhetsprojekt som resulterat i rapporten *Framtidens jordbruk*.

I Lantmännens strategi Jord till bord 2030 är hållbar livsmedelsproduktion ett av nyckelorden och på många håll i koncernen pågår sedan länge arbeten för att göra produktionen mer hållbar.

– Vi har haft hållbarhetsmål för delar av vår värdekedja sedan 2009 och har stegvis inkluderat fler delar, senast våra transporter för ungefär två år sedan. Det är nu dags att inkludera den kanske viktigaste delen, nämligen primärproduktionen där huvuddelen av värdet och näringsämnen i maten byggs upp. Vi såg också ett stort behov av att bygga upp ett övergripande underlag grundat på vetenskap och fakta, förklarar Per Arfvidsson.

Det är bakgrunden till att hållbarhetsprojektet, internt kallat "3F – Future Fit Farming", startade för ett år sedan. I detta första steg har man valt att specialstudera spannmålsvärdekedjan utifrån en modellgröda – höstvetete.

– Vi ville bygga en databas av kunskap för att kunna förstå och bryta ned utmaningen, göra den praktiskt hanterbar och möjlig att adressera. Tillsammans med forskningsinstitutet Rise har vi byggt en databas, ett användbart verktyg som ger oss möjlighet att bygga upp olika framtidsscenarioer utifrån den kunskap som i dag finns om höstvetedodling och analysera effekten av olika tänkbara åtgärder eller behov av lösningar som ännu inte finns men måste utvecklas.

Frågan har växt

Projektet är i högsta grad aktuellt. När arbetet påbörjades var klimatfrågan fortfarande bara stor i begränsade kretsar, men under det senaste halvåret har frågan blivit enormt viktig både bland lantbrukare och i samhället i stort.

– IPCC-rapporten i somras, den allmänna debatten och Greta Thunbergs skolstrejk för klimatet har skapat ett ökat fokus på frågan om livsmedelsproduktion. Med vårt projekt och vår rap-

”
Lantbruket
är en del av
lösningen

port har vi en bra utgångspunkt för ett fortsatt systematiskt arbete, konstaterar Per.

Med "Framtidens jordbruk" som grund har Lantmännen nu en översikt över vad som kan – och bör – göras i odlingen och jordbruket.

Som ett första steg har arbetet bland annat lett till beslut

att utvidga Lantmännens klimatmål till att inte bara gälla industriverksamheten utan även omfatta primärproduktionen. Målet är att öka produktionen samtidigt som klimatpåverkan minskar i linje med den svenska livsmedelsstrategin.

Det krävs mycket arbete och en nationell kraftsamling för att komma dithän och inte minst måste politiker och myndigheter vara med på banan för att de förändringar som behöver göras ska kunna komma tillstånd.

– Det är fullt möjligt att öka produktionen i svenskt lantbruk samtidigt minska klimatutsläppen. Våra modeller visar att vi kan minska klimatpåverkan per ton med 63 procent till 2030, men det kräver mycket insatser och vi kan inte göra allt själva. Det krävs en kraftfull samverkan på nationell och internationell basis.

Per poängterar att hållbar mat kostar och måste få kosta.

– Vill vi ha en hållbar livsmedelsproduktion ligger en stor del av kostnadsbördan på första ledet. För att göra maten mer hållbar krävs investeringar i lantbruket och till en del kostsamma sådana. Det kan vi inte vältra över på lantbrukaren. Det behövs politiska styrmedel, investeringsstöd och hållbarhetsnyttor skapade i primärledet måste värderas högre och betalas. Vårt mål och utgångspunkt är att vi måste skapa hållbarhet i alla dimensioner – även ekonomisk hållbarhet – lönsamheten i lantbruket måste öka.

Goda exempel

Lantmännen är redan på god väg i omställningen mot en mer hållbar produk-

tion. Per menar att det är viktigare än någonsin att lyfta fram de goda exemplen och visa att hållbarhet och lönsamhet mycket väl kan gå hand i hand.

– Lantmännen och dess medlemmar kan vara ett föredöme och vi hoppas kunna övertyga både branschen och politikerna om att det går att vara konkurrenskraftig och hållbar samtidigt, säger Per och tar ett par aktuella exempel ur verksamheten.

Genom konceptodling tas exempelvis redan nu vetemjöllet Vänligare vete fram med 20 procent lägre koldioxidavtryck. Det konceptet är på gång att uppgraderas för att bli ännu bättre och i nästa steg nå 30 procent lägre avtryck.

Lantmännen Agroetanol, ett bioraffinaderi där etanolproduktionen ingår som en del av en större helhet, är ett bra exempel på hållbar affärsutveckling. Av fodervete och avfall från livsmedelsindustrin tillverkas, förutom etanol, drank till foder och koldioxid till bland annat livsmedelsproduktion. Det gör etanolproduktionen till en av de mest hållbara i världen. Etanolen säljs redan i dag till premiumpris i Tyskland, som värderar hållbarhetsprestandan högt.

Viktigt samarbete

Ett tredje exempel är det viktiga samarbete som inlemts med Yara för att ta fram fossilfri gödning.

För att minska klimatpåverkan utöver det som kan göras med redan kända metoder krävs omfattande forskning och utveckling. I hållbarhetsrapporten talar man om gapet mellan det man kan nå med den palett av insatser som finns tillgängliga i dag och den nivå man vill nå fram till år 2050, enligt principen Carbon Law*.

– Det finns många områden där det behöver forskas mer. Vi har till exempel ganska lite kunskap om kväveproblematiken i dag. En del av de satsningar som måste göras i den svenska livsmedelsstrategin ska ge oss möjlighet till viktiga forskningsinsatser, säger Per.

Han tar växtförädlingsprogrammet Grogrund och det nationella innova-

”
Vi måste ha
politikerna med
oss eftersom
det krävs
rätt politiska
styrmedel

tionsinitiativet som livsmedelssektorn tagit, "Sweden Food Arena", (där Per för övrigt själv sitter som ordförande) som exempel.

– Vi har en rejäl utmaning och ett stort arbete framför oss: vi ska producera mer med mindre resurser på en krympande mängd odlingsbar mark globalt, säger Per och påpekar att svenska bönder har en av nycklarna till framtidens matförsörjning:

– Sett ur ett världsperspektiv sitter vi i Norden på en strategisk resurs i och med att vi med största sannolikhet kommer att kunna odla mer längre norrut. Vi har redan i dag ett av världens mest hållbara jordbruk, goda förutsättningar för ökad produktivitet och vi har god tillgång till kompetens och teknologi. Men vi måste ha politikerna med oss, eftersom det krävs rätt politiska styrmedel, för att hantera de stora investeringar som måste göras i lantbruket och i ökad FoU och innovation.

Nu förbereds nästa steg i 3F-projektet som avser att studera mer specifikt hur utmaningarna och möjligheterna ser ut i animalievärdekedjan.

Text: Helena Holmkrantz

*Carbon Law är en vetenskaplig modell som tagits fram av ett internationellt team av forskare (lett av professor Johan Rockström). Modellen pekar på att klimatpåverkande utsläpp behöver halveras vart tionde år, för att vi ska kunna uppnå de globalt överenskomna klimatmål som definierats i bland annat Parisavtalet från 2015.

Framtidens Jordbruk

Projektet 3F har skapat underlaget till rapporten Framtidens jordbruk.

ELISABET SVENSK, lantbrukare i Björkvik, förtroendevald i distrikt Sörmland och medlem i tvärgruppen 3F

Vad ser du som ditt viktigaste bidrag till 3F-arbetet?

Några av de frågor jag har lyft är lönsamhet, behovet av en standardisering på teknikfronten, mark-

användningen/bevarande av den produktiva åkermarken och att grunden i odlandet är att förstå de biologiska processerna.

Det är så klart svårt att peka på någon specifik fråga som just jag har bidragit med, men jag hoppas att mitt deltagande i diskussionen på våra tvärgruppsmöten har bidragit till det slutliga resultatet.

Har 3F-projektet haft rätt fokus?

Det är bra med de tre perspektiven – produktivitet, planeten/hållbarhet, lönsamhet. De är alla viktiga om en hållbar matproduktion ska kunna uppnås. Det har varit intressant att vara med i 3F-gruppen och att få möta både kollegors och tjänstemäns åsikter och infallsvinklar kring hållbarhetsfrågor.

Öka skördarna och samtidigt nå klimatmålen? Det går, men det kräver en nationell kraftsamling och omfattande forskningsinsatser.

Det visar Lantmännens rapport Framtidens jordbruk som lanserades i slutet av november.

Lantmännens nyligen beslutade målsättning för odlingen är att skapa förutsättningar för en hållbar primärproduktion med halverad klimatpåverkan vart tionde år. Det yttersta målet är att nå klimatneutralitet år 2050. Rapporten Framtidens jordbruk visar en möjlig väg dit.

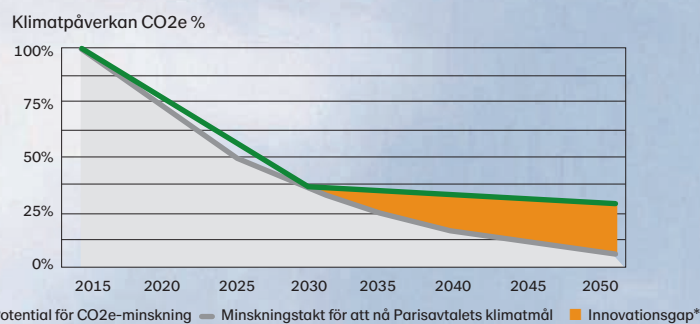
För att samla fakta och kunskap har Lantmännen bland annat haft två grupper till sin hjälp, dels en extern referensgrupp bestående av representanter från LRF, SLU, forskningsinstitutet Rise och Stockholms universitet, dels en tvärgrupp med representanter för Lantmännens medlemmar.

Genom att samla in befintlig kunskap och simuleringar i beräkningsmodeller har man dragit slutsatser om hur vägen framåt bör se ut. Den viktigaste slutsatsen av studien är att det är fullt möjligt att öka skördarna och samtidigt nå klimatmålen, men

det kräver samarbete inom hela värdekedjan och omfattande forskningsinsatser. Det kommer att bli nödvändigt med investeringar på gårdarna och i rapporten poängteras att på det området måste lantbruket backas upp av marknaden, branschen och samhället i stort. Det är av yttersta vikt att få med både konsumenter och politiker på tåget!

Höstvetet har varit modellgröda för att analysera möjligheterna att reducera klimatpåverkan och samtidigt öka avkastningen per hektar. För att kunna måla upp en bild av och göra eller visa en prognos för framtidens jordbruk har Lantmännen även skapat ett simuleringsverktyg för hur den svenska åkerarealen kan utnyttjas på olika sätt. Fem huvudfaktorer har använts i beräkningsmodellen: klimatförändringar, precisionsodling, bevattning, växtförädling och optimal management. Ytterligare två faktorer, odlings-system och åtgärder för ökad bio-

Potential för minskad klimatpåverkan till 2050

logisk mångfald, har används för valda grödor. Resultaten från simuleringen kan givetvis inte bli exakta. De bygger på ett antal grundantaganden, till exempel om tillgång till fossilfria bränslen, vatten och effektiva växtskydd.

Rapporten listar elva områden som är avgörande för framtidens jordbruk. Det är områden som arbetsgrupperna bakom rapporten menar är de viktigaste för att kunna öka skördar och minska jordbrukets klimat- och miljöpåverkan.

Åtgärder för minskad klimatpåverkan till 2050

Åtgärder	Potential (%)
Odlingssystem	5%
Hållbar växtnäring och växtskydd	22%
Fossilfritt lantbruk	10%
Precisionsodling, management och växtnäring	27%
Kolinlagring	5%
Totalt	-69%
Innovationsgap*	23%

*Innovationsgapet är de insatser i form av forskning och utveckling som behöver göras för att nå 100 procent av Parisavtalets klimatmål.

Vägen till framtidens jordbruk

Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Jag ser flera frågor som är lika viktiga just nu:

- 1) tydliga och långsiktiga regler – annars törs inte företagen satsa fullt ut på ny teknik.

- 2) ekonomiska incitament, en om-

ställning kostar pengar.

- 3) bevarandet av åkermarken, det är en begränsad resurs.

- 4) hanteringen av vatten.

ANDERS AXELSSON, lantbrukare i Slöinge, förtroendevald i distrikt Halland och medlem i tvärgrupp 3F

Vad ser du som ditt viktigaste bidrag till 3F-arbetet?

I klimatdebatten fokuserar man mest på att minska utsläpp av koldioxid för att lösa klimatkrisen, men vi som arbetar med lantbruk och skogsbruk sitter på en annan lösning. Det är de enda branscherna som arbetar med fotosyntesen och rätt skött kan vi samla in

koldioxid, inte bara minska utsläppet. Det här är en poäng som jag känner att jag bidragit med i tvärgruppens arbete. Jag tror mycket på att om vi kan trycka tillräckligt på att lantbruket kan bidra med en positiv lösning tror jag vi kan sticka ut jämfört med andra branscher.

Har 3F-projektet haft rätt fokus?

Det här är ett nödvändigt projekt! Det som varit så bra med arbetet i referensgrupperna är drivet. Det har verkligen inte varit några kafferepmöten. Trots att det varit diffusa ämnen vi ställts inför har drivet i gruppen gjort att det landat i något konkret.

Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Biodiversitet tror jag är en grundläggande fråga. Vi har jobbat mycket på gården med att försöka öka kolinlagringen i våra jordar och jag har verkligen blivit varse hur viktiga alla småkryp är, alla dessa insekter och mikroorganismer som lever i jorden. Utan biodiversitet får vi ingen kolinlagring och utan det får vi ingen klimateffekt. Jag tror det bästa vi kan göra just nu är att utveckla odlingssystemen för att få större biodiversitet.

områden som är avgörande för framtidens jordbruk

Växtförädling

Växtförädlingens bidrag till minskad klimatpåverkan handlar om att utveckla och förbättra grödor på många sätt, såväl ökad avkastning som bättre resistens mot sjukdomar, robusthet för väder och temperaturskillnader, ökad stresstålighet och bättre näringsupptag. Lantmännen har länge satsat stort på forskning och innovation inom växtförädling och samarbetar tätt med SLU i flera olika projekt.

Fossilfritt jordbruk

Området fossilfritt jordbruk kan minska klimatpåverkan med ungefär tio procent till 2050. Det omfattar satsningar på fossilfria bränslen, elektrifiering av maskiner och övergång till förnybar energi på gårdarna. (Läs mer på sidan 24)

Kolinlagring och förnybar energi från åkermark

Kolinlagring i åkermarken kan minska jordbrukets klimatpåverkan med ungefär fem procent till 2050 med bibehållen hög avkastning beräknat per ton höstvetete. Om man räknar med vallodling är potentialen ännu större. Att använda åkermark som kolsänka, främst genom rötter i mark, kan vara en möjlighet för att både begränsa ökning av koldioxid i atmosfären och för att öka kol-förrådet i marken. Men tidshorisonten är lång och det krävs stora förändringar i odlingssystemen för att nå dit.

Minskat växtnäringsläckage

Minskat läckage av kväve och fosfor minskar miljöpåverkan och bidrar till mer effektivt utnyttjade resurser. Det är ett område som länge stått i blickpunkten. 2 500 av landets insjöar anses övergödda, men nya beräkningar visar att övergödningen av Östersjön minskar. Ökad rådgivning och riktade stöd kan bidra till en positiv utveckling. Lantmännen samarbetar sedan länge med Greppa näringsenheten på detta område.

Jordbrukets anpassning till ett förändrat klimat

Klimatförändringarna för med sig stigande medeltemperatur och mer extremväder med både skyfall och torka. Det kommer att påverka jordbruket på många sätt. Längre odlingsssäsong och möjligheter till nya grödor är på plussidan. Men samtidigt ökar riskerna för skadegörare av olika slag. Växtförädling är en viktig nyckel för anpassningen. (Läs mer på sid 14-17)

Precisionsodling, digitalisering och optimal management

Tillsammans kan åtgärder inom precisionsodling, digitalisering, management och växtförädling minska klimatpåverkan med ungefär en fjärdedel till 2050. Det handlar om exempelvis satellitbilder för att analysera och styra odlingen, registrera kväveupptaget och använda växtskydd resurseffektivt. Men även utvecklade mekaniska redskap och att göra rätt insatser vid rätt tidpunkt. Det här är områden där Lantmännen har arbetat intensivt, bland annat i samband med Dataväxt och forskningsinstitutet Rise.

Hållbar växtnäring

Hållbar växtnäring och andra insatssvaror kan minska klimatavtrycket med ungefär en femtedel till 2050. Lantmännen samverkar med flera olika kommersiella aktörer för att nå målen. Exempelvis har man tillsammans med Yara lanserat ett pilotprojekt för fossilfri produktion av mineralgödsel som förväntas få stor effekt. (Läs mer på sidan 25)

Odlingssystem

Odlingssystem inbegriper tekniker som växtföljd, odling av perenna grödor och nya grödor samt anpassad jordbearbetning. Tillsammans kan sådana åtgärder minska klimatpåverkan med ungefär fem procent till 2050. Lantmännen deltar och stöttar en rad olika forskningsprojekt för att utveckla odlingssystemen.

Minskade kväveförluster

Kväveförluster i form av lustgas utgör cirka en fjärdedel av klimatpåverkan till år 2050. Det här är ett område där det saknas kunskap. Kväveförluster beräknas med schablonvärden eftersom det ännu saknas möjlighet att ta fram korrekt information. Samtidigt är det ett avgörande område, lustgasutsläppen från åkermarken måste minska för att växtodlingens klimatpåverkan ska kunna gå mot noll.

Hållbart växtskydd

I dag används kemiska, mekaniska och biologiska metoder samt arbete med växtföljd, prognoser och sortval för att skydda grödor från svampangrepp, skadedjur och ogräs. Oavsett metod är växtskyddet viktigt för att få bra skörd och hållbar odling. Målet är en effektiv bekämpning utan miljörisker. Lantmännen Bioagri och Thermosteed utvecklar växtskydd utan kemikalier med flera tekniker. (Läs mer på sidan 12-13)

Biologisk mångfald

Globalt riskerar närmare en miljon arter utrotning enligt en FN-rapport från 2019. Hotet mot den biologiska mångfalden ökar i takt med klimatförändringarna och jordbrukets utbredning globalt. Inom växtodlingen har olika åtgärder tagits fram för att gynna den biologiska mångfalden. Inom Lantmännens hållbara odlingsprogram Klimat & Natur finns exempelvis satsningen på lärkrutor (osådda ytor på åkrar där sånglärkan kan landa) och nu även blommande kantzoner. (Läs mer på sidan 27)

JOHAN NILSSON, lantbrukare i Ekeby, förtroendevald i distrikt Nordvästra Skåne och medlem i tvärgrupp 3F

Vad ser du som ditt viktigaste bidrag till 3F-arbetet?

Mitt viktigaste bidrag till 3F-gruppen är nog att ge en lantbrukares/primärproducentens syn på klimatfrågor, management och affärs-möjligheter så som jag och mina kollegor ser och uppfattar arbetet.

Har 3F-projektet haft rätt fokus?

Jag tycker verkligen det är rätt fokus att bena ut de frågor som projektet rör. Klimatdebatten är lite väl hajpad för tillfället och jag är rädd för att den inte kommer att leda till något positivt om alla ska gå runt och känna sig halvkriminella varje dag.

Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Den viktigaste frågan tycker jag nog är att fasa ut bekämpningsmedel, mer forskning på rätt saker exempelvis hur ogräs och svampars livscyklar ser ut, att utveckla mekanisk fossilfri bearbetning och få mer samverkan kring transporter och odling. Det är inte bara jorden vi odlar på som är viktig, det är vattnet vi använder också!

– I det foder vi tillverkar på Lantmännen använder vi mycket stor andel svenska råvaror, som är klimatsmart producerade. Det här är det viktigaste argumentet vi har, för det handlar om vår mat och vår framtid!

Lars Hermansson på Lantmännens foderenhet konstaterar att hållbart och klimatsmart är frågor som ständigt finns på agendan i foderproduktionen. Målet är att hjälpa svenska animalieproducenter att ha en såväl klimatsmart som konkurrenskraftig verksamhet.

Texter: Helena Holmkrantz

Klimats på foderagendan

– Det mest klimatsmarta sättet att försörja en ökande befolkning är ett resurseffektivt intensifierat lantbruk. Det inne-

bär i praktiken att man utnyttjar de resurser som finns på ett sätt som har så lite konsekvenser som möjligt för miljön. I Sverige är vi bra på det, betydligt bättre än på de flesta andra håll i världen. Det ska vi vara stolta över, men vi kan bli ännu bättre, säger Lars Hermansson på foderenheten.

Lantmännens foderblandningar består till stor del av svensk spannmål, men dessutom används många produkter som kommer från sidoströmmar i andra verksamheter – råvaror som annars inte skulle komma till användning. Det är biprodukter från kvarnarna, dranken som blir över efter etanol tillverkningen och torrvaran som blir över efter oljepressning av raps och solrosor. Restprodukter är bland det mest klimatsmarta man kan ha i en foderblandning och Lantmännens foderutvecklare arbetar ständigt för att få till hållbara lösningar samtidigt som fodret ska bidra till tillväxt och hälsa hos djuren. Men i en del av foderblandningarna finns också fortfarande några "problematiske" råvaror, som soja och expeller från oljepalmskärnor. Det här är något som ofta ger upphov till diskussioner i media.

Soja eller inte soja

Användningen av soja i foder kritiserar från många håll och en del menar att lösningen finns i svenskodlade proteingrödor som åkerbönor och ärter. Andra menar tvärtom att det är bättre att marknaden används till spannmål och andra växtslag som mer direkt kan ingå i människoföda, utan att gå omvägen om djuren. Lantmännen har till viss del valt att minska sojanvändningen och satsa

på olika biprodukter, men framtiden handlar mycket om rena aminosyror.

– Djur har egentligen, rent fysiologiskt, inget behov av protein. Det är byggstenarna i proteinet, de essentiella aminosyrorerna, de behöver för att må bra och växa. Här håller det på att ske en revolution. Tidigare var renodlade aminosyror dyra och svåra att få tag på. Den nya biotekniken har medfört att många av de essentiella aminosyrorerna nu finns att köpa renodlade till bra pris, förklarar Lars och fortsätter:

– Inom en inte alltför lång framtid tror jag att vi ska kunna försörja grisar och fjäderfä med vår spannmålsproduktion plus rena aminosyror. Det skulle innebära att behovet av importerat protein blir minimalt. Det skiljer dock från djurslag till djurslag. I nötfoder kan soja redan i dag uteslutas

helt. I Finland har Valio tagit beslut om att det bara får användas sojafritt foder till mjölkande kor, vilket medfört att Lantmännen Feed bara producerar sojafritt nötfoder. Till slaktgrisar och äldre suggor går det också utmärkt att ersätta soja med rena aminosyror.

Lönsamma fjäderfä

Det svåraste området är fjäderfä. För att få lönsam produktion av exempelvis kyckling behövs sojaproteinets speciella egenskaper. Rent fysiskt går det att ersätta sojan även i foder till fjäderfä, men konsekvensen skulle bli dyrare foder och långsammare tillväxt, vilket i sin tur skulle sänka konkurrenskraften väsentligt.

– Vi ska vara medvetna om att varje kliv mot en mer klimatsmart animalieproduktion kostar. Jag är inte så säker på att konsumenterna riktigt förstår vad deras krav får för konsekvenser. Vi kan välja att fasa ut sojan i våra foder, men det skulle innebära dyrare svensk kyckling i slutändan. Dyrare svenskt kött lämnar marknaden öppen för ökad

*Klimatvärde, LCA och LUC

Klimatvärde beskriver den samlade miljöpåverkan från en produkt i form av växthusgaser, omräknat till koldioxidequivaler (CO²-ekv). Med andra ord talar begreppet om hur mycket växthusgaser en råvara orsakar under sin livslängd. Ibland används också begreppet livscykelanalys (LCA).

Den samlade klimatpåverkan från ett foder beror givetvis på vilka råvaror som ingår, samt i vilken mängd och varifrån de olika råvarorna kommer. Utöver de

olika ingrediensernas klimatvärde räknar man dessutom in transporter till foderfabriken, samt den energi som går åt i fabriken för att blanda och värmebehandla fodret. Lantmännen har även valt att ta med så kallad Land Use Change (LUC) i sin beräkning, det innebär att man även räknar in om man i samband med produktionen av råvaran brutit ny mark för odling eller trängt undan annan odling till områden där skog skövlas.

mart

Lars Hermansson,
Lantmännens foderenhet.

” Vi inriktar oss på att använda så mycket svenska råvaror som möjligt, samtidigt som vi hjälper svenska animalieproducenter att vara konkurrenskraftiga.

import av kött som är mindre hållbart producerad än det svenska, säger Lars och provocerar lite:

– Vilket är bäst för vår jord? Svenska kycklingar som fått äta en liten andel importerad soja eller importerade kycklingar från Asien, där klimat och miljö ännu inte är något som diskuteras? Jag är medveten om att jag hård- drar, men faktum kvarstår: gör vi det för krångligt i Sverige, gör vi ingen klimatnytta för jordklotet.

Soja är och förblir ett bra fodermedel, det är smakligt för djuren, har en bra smältbarhet och bra sammansättning av livsnödvändiga aminosyror. Lösningen är därför än så länge att behålla soja i kycklingfodret, men att fortsätta med att enbart köpa in hållbart producerad och certifierad soja, Sverige har ju dessutom valt kravet att sojamjölet inte ska komma från genmodifierade plantor. Det innebär redan det en för- dyrning av foderblandningarna.

Palmöljeproducter är också det om- diskuterade råvaror. Genom sin speci-

ella fettsyresammansättning är foderfett från palm det fett som liknar mjölkfettet bäst och passar speciellt bra i foder till mjölkkor och det finns i dagsläget inte någon riktigt bra ersättare. Foderfett är dessutom gjort på fettsyror som är en biprodukt från palmoljaindustrin som inte kan användas i livsmedel och har därmed relativt lågt klimatavtryck.

Palmkärneexpeller är en annan biprodukt i palmoljetillverkningen, som används till mycket liten del i foder. Det är egentligen en ”biprodukt från en biprodukt” och ger därmed relativt lågt klimatavtryck. Sverige har minskat användningen av palmkärneexpeller i foder till nötkreatur till en fjärdedel de senaste åren.

– Sammantaget: vi inriktar oss på att använda så mycket svenska råvaror som möjligt, samtidigt som vi hjälper svenska animalieproducenter att vara konkurrenskraftiga. Det tror jag är den allra bästa och mest klimatsmarta vägen i längden, säger Lars.

Texter: Helena Holmkrantz

Klimatdata berättar sanningen om fodret

Hur påverkar djurfodret klimatet? Lantmännen redovisar klimatvärdet för nästan alla sina foderprodukter och inkluderar de stora råvarorna såväl som minsta lilla tillsats. Grunden för beräkningen finns i en stor europeisk databas.

Redan 2008 började Lantmännen beräkna klimatvärde på foder. Till en början handlade det mest om de stora råvarorna som spannmål och proteindråvaror. Lantmännen var lite av en föregångare på området och det är först nu som omvärlden på allvar börja efterfråga klimatdata från animalieproduktionen. För ett år sedan slutfördes fas två genom att man samlade in uppgifter om klimatvärdet även på mindre råvaror och tillsatser. Nu är man inne i tredje fasen!

Ny utgångspunkt

Underlag till klimatvärdena har hämtats från flera källor, men från i år kommer de data man använder framför allt från Lantmännens egna studier och från den nya europeiska databas som GFLI (Global Feed LCA Institute) skapat. GFLI har samlat in, harmoniserat och generaliserat befintliga LCA*-data för att kunna erbjuda en gemensam databank med klimatdata för en stor mängd foderråvaror. Under hösten har Lantmännen gjort ännu en översyn över samtliga data som redovisas för de foder man producerar.

– Den stora skillnaden mot tidigare är att vi har en helt ny utgångspunkt. GFLI-databasen innehåller standardiserade värden som baseras på ett stort underlag. Vi kan även enkelt välja råvarornas klimatvärden beroende på i vilket geografiskt område de producerats. Eftersom GFLI-databasen fortfarande inte täcker in alla råvaror använder vi även uppgifter från forskningsinstitutet Rise och Inra som källor, berättar Maja Möller, utvecklare på foderenheten.

Hon förklarar att klimatdata kan användas på olika sätt, man kan exempelvis välja om man vill räkna med data för förändrad markanvändning (LUC)* eller inte. Lantmännen har valt att räkna med LUC, vilket för en del råvaror, exempelvis soja, innebär ett klart sämre klimatvärde än om man inte räknar med LUC.

Maja Möller, utvecklare på foderenheten.

Hur mycket tar man hänsyn till klimatvärden när det ska tas fram ett nytt foder?

– Det är klart att vi tar hänsyn till det, men samtidigt får man inte stirra sig blind på klimatvärden. För att kunna tillgodose djurens behov och samtidigt ta hänsyn till miljön måste vi ta in flera aspekter av miljömedvetenhet och inte bara titta på enskilda råvarors klimatvärden.

Hur stort är intresset från lantbruket för klimatdata?

– Det finns ett stort intresse, det märker vi. Men än så länge handlar diskussionen främst om råvaror som soja och palmolja. Klimatberäknat foder är lite nyare och dessutom ganska komplext.

Hur jobbar ni för framtiden, vad är nästa steg?

– Vi arbetar med att få in fler värden och fler säkra värden. Det finns i dagsläget inte klimatvärden för alla mindre komponenter, som spårelement och vitaminer. Då får vi göra en kvalificerad bedömning baserad på en liknande råvara och ange en låg kvalitetsklassning på produktens klimatdata. När marknaden efterfrågar klimateffektiva foder så ska vi ha redskap på plats för att kunna redovisa helheten.

En trend i dag är att ersätta sojaprotein med rena aminosyror, hur ser klimatvärdena ut för dessa?

– De europeiska tillverkarna ligger i framkant och jobbar aktivt med att ta fram LCA för sina produkter. Där- emot är det betydligt svårare att få fram säkra data från leverantörer utanför Europa.

”Ett effektivt foder är ett hållbart foder”

– Ett foder som är hållbart är ett foder med bästa möjliga mix av näringsämnen, som ger effektiv näring, hög produktion och friska djur! Då blir fodret så hållbart som möjligt, menar Kajsa Öhman, produktchef nötfoder.

En foderutvecklare är ständigt på tå för att ta fram nya, hållbara foder. Vi vet långt ifrån allt om vad som händer i kroppen och hur olika näringsämnen påverkar, men efterhand som forskningen kommer med nya rön måste Lantmännens foderutvecklare ta fram nya foder. Ny avel innebär till exempel att rekommendationerna förändras och nya foder behöver utvecklas.

Nya lagar, som EU-förbudet mot användningen av höga doser av zinkoxid i grisfoder från 2022, kräver också att man tänker om. Dessutom för varje skörd med sig en ny säsong – olika tillgång på foderspannmål till olika priser och olika kvaliteter gör att utvecklarna varje år måste skriva lite på recepten för att nå bästa resultat.

Färre djur – en utmaning

I debatten möter Lantmännens foderenhet en hel del frågor om hur mycket soja- och palmolja produkter man använder och hur klimatsmarta produkterna är. Allt fler gårdar väljer dessutom att odla foderingredienser som majs och åkerbönor för att minska sojaberoendet i foder.

Men å andra sidan är lönsamhet antagligen en ännu större fråga och varje gård har unika förutsättningar. Kajsa betonar att management i sig är en hållbarhetsfråga – friska djur och hög produktion innebär effektivare

användning av det foder som tillverkas.

En av utmaningarna för framtidens nötfoder är att täcka efterfrågan på mjölk från minskande antal kor:

– Det finns en tydligt nedåtgående trend i antalet mjölkkor och för att få fram tillräckligt mycket svensk mjölk måste alltså varje ko producera mer – utan att för den skull må sämre. Samtidigt är det så klart bättre ur hållbarhetssynvinkel att vi har färre munnar att mätta – ökad fodereffektivitet går hand i hand med hållbar livsmedelsproduktion.

De två mest omdebatterade foderingredienserna soja och oljepalm finns med i olika mängd i en del av Lantmännens foder. Sedan Lantmännen lanserade sitt nya sortiment 2015 har sojainvändandet gått ner till följd av att rena aminosyror har kunnat ersätta en del av sojan. Oljepalmprodukter i form av fett är däremot svårare att byta ut.

– Det finns just nu ingen bra ersättning för fetter innehållande oljepalmprodukter. Vi satsar därför på att köpa in certifierade och hållbart odlade råvaror, förklarar Kajsa.

Nära-sortimentet är ett speciellt nötfodersortiment som varken innehåller

soja, palmprodukter eller rena aminosyror utan bygger till stor del på svenska råvaror, därav namnet Nära. Fodret har visat sig intressant för en del Svenskt Sigill-anslutna lantbrukare, i synnerhet köttgårdar. Men många föredrar foder som ger högre produktion i ladugården – och foder som är lägre i pris.

– Du kommer långt med våra Nära-foder, men du kan knappast toppa produktionen. Priset har stor betydelse för de allra flesta lantbrukare och svenska produkter är som regel dyrare än importen. Men om intresset ökar så har vi produkten på plats, menar Kajsa.

Grisfoder

Hur ser då situationen ut för grisfoder?

– När grisarna kom in i våra liv tog de redan från början vara på allt som blev över. De fick äta skulorna och det gör de på sätt och vis fortfarande. Vi ger dem den spannmål som inte används till humankonsumtion, olika biprodukter som blir över i kvarnarna och i andra processer – alltifrån korn som inte blir malt, över rapsmjöl och vassel till drank från etanolproduktionen. Till och med sojamjölet var faktiskt en biprodukt till sojajaproduktionen från början, där är väl dock förhållandet det omvända i dag, säger Kerstin Sigfridson, som är produktchef grisfoder.

Kerstin poängterar att Lantmännen arbetat för klimatsmarta och hållbara foder långt innan frågan hamnade på den stora agendan. Hon berättar om

hur Lantmännen år 1990 var bland de första i världen med att använda den rena aminosyran treonin i slaktgrisfoder när man lanserade Nya tidens foder med säljargument som svenska råvaror, minskade kväveutsläpp och friskare grisar.

– Sedan dess har vi fått tillgång till fler rena aminosyror och kunnat finjustera fodren ytterligare. När vi gjorde Deltasortimentet härom året hade aminosyrorna tryptofan och valin också blivit tillgängliga till rätt pris för att platsa i foder till slaktgrisar. Detta på bekostnad av exempelvis sojamjöl. Om trenden fortsätter kommer vi att kunna skippa alltmer av de traditionella proteinråvarorna till slaktgris och göra ett foder som enbart består av spannmål, spannmålsbiprodukter och aminosyror. Härom året finansierade Lantmännens Forskningsstiftelse ett stort projekt på SLU som visade att grisar kan växa 1 kilo per dag och må bra på ett sådant foder.

Den fantastiska suggan

Kerstin konstaterar att digivande suggor är ett av de mest produktiva djuren som finns. De omsätter otroliga mängder näringsämnen.

– På fem veckor ska suggan producera halva sin kroppsvikt så henne kan man inte bara ge skulor om hon ska vara frisk och må bra! Det är verkligen en härlig utmaning att näringsförsörja dessa imponerande djur.

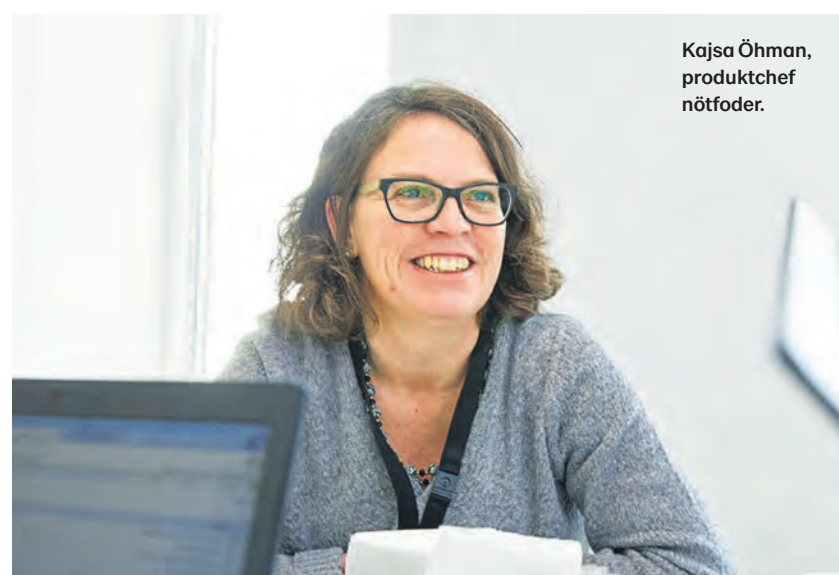
I slutändan är det djuren som bestämmer om foderutvecklaren har gjort ett bra jobb eller inte.

– Det är när vi ser hur grisen mår som vi ser facit, att grisen mår bra och att produktionen blir hög är trots allt det allra viktigaste målet med vårt arbete, summerar Kerstin.

Text: Helena Holmkrantz

På fem veckor ska suggan producera halva sin kroppsvikt så henne kan man inte bara ge skulor om hon ska vara frisk och må bra

Kajsa Öhman,
produktchef
nötfoder.

Kerstin Sigfridson,
produktchef
grisfoder.

Rena aminosyror

Aminosyror är livets byggstenar, de småbitar som bygger upp allt protein. Det finns 25 olika aminosyror. Knappt hälften av dessa är essentiella eller "livsnödvändiga". Dessa kan

varken vi eller våra djur tillverka själva utan de måste tillföras via mat och foder för att kroppen ska kunna fungera och producera.

Allt fler aminosyror tillverkas nu i ren form,

främst med hjälp av bioteknik och fermentation. Bakterier programmeras att producera just den aminosyra man vill ha fram, varpå den kristalliseras och renas.

Den digivande suggan är ett av de mest produktiva djuren som finns.

Från fossil till grön energi

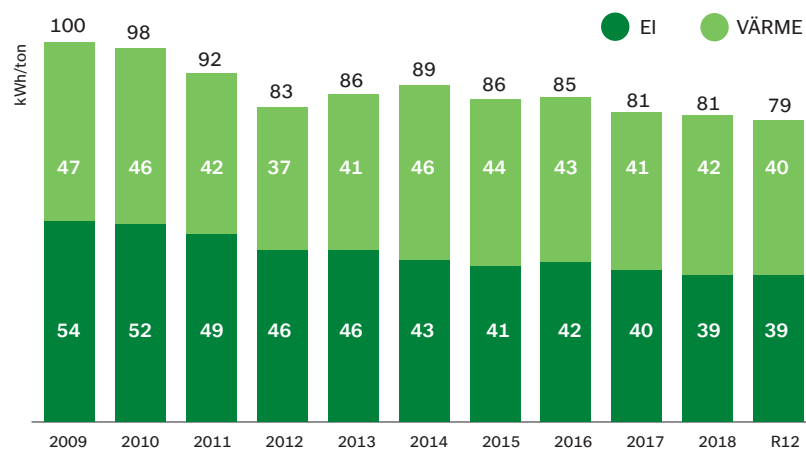
Lantmännen har i många år arbetat med att göra produktionen i foderfabrikerna mer energieffektiva. Det har resulterat i att energianvändningen per producerat ton foder minskat med över 20 procent de senaste tio åren. Genom energieffektivisering sparar Lantmännen i dag 25 000 MWh (megawattimmar) per år.

Det finns flera exempel på smart omställning. I fabriken i Åhus har Lantmännen bytt ut merparten av den fossila gasolen mot träpulver, i Falken-

berg har naturgas ersatts med grön el och i Holmsund och Klintehamn har eldningsolja bytts mot träpellets respektive grön el. I Västerås och Lidköping köper Lantmännen värme från de lokala fjärrvärmebolagen till sin foderproduktion.

Energieffektiviseringen och konverteringen från fossila bränslen till förnybara alternativ har samtidigt bidragit till minskade kostnader, dels genom minskade inköpskostnader för el i foderproduktionen, dels genom övergången från dyra fossila bränslen till billigare förnybara energislag.

Energieffektivitet foderproduktion

Palmolja är en av de senaste årens mest omdebatterade livsmedelsråvaror. I sociala medier framställs det ofta som en enkel fråga: "Det är väl bara att skippa palmoljan. Hur svårt kan det vara?" Men som så ofta visar sig verkligheten vara betydligt mer komplicerad än den framställs på webben. Lantmännen har valt två vägar – att fasa ut palmoljan där det är möjligt och att köpa in ansvarsfullt producerad och certifierad olja till de produkter där den inte kan ersättas.

Palmolja

– bra råvara med komplikationer

– Vi får med jämna mellanrum frågor från allmänheten om varför vi fortfarande har palmolja i vissa produkter.

Frågan är både lätt och svår att svara på. Det är en olja med extremt bra egenskaper, men odlingen för problem med sig och den problematiken måste vi hantera, säger Sara Vikman-Areskår på Lantmännens avdelning för Hållbar utveckling.

Palmolja är en synnerligen resurs-effektiv gröda: den ger riklig skörd på liten yta med förhållandevis små insatser, den har utmärkta egenskaper som efterfrågas av industrin och massor av användningsområden. Trots att vi i Norden bara använt palmolja i runt 20 år är den i dag svår att ersätta i många produkter. Alternativen till palmolja är dessutom ibland betydligt mindre produktions effektiva och därmed mindre bra för miljön. Samtidigt är listan över problem förknippade med odlingen av oljepalmer lång: kränkningar av mänskliga rättigheter, barnarbete, avskogning, jorderosion och mycket mer.

En hälsosam räddning

Det finns alltså ett inbyggt dilemma i

användningen av palmolja, men faktum är att oljan en gång sågs som räddningen – en möjlighet att ersätta hälsofarliga fetter.

För att få bilden klart för sig behöver man gå tillbaka till slutet av 90-talet. Då blossade debatten om transfetter upp i Sverige liksom i många andra länder. Ett antal medicinska studier visade att härdade fetter, som förekom i en lång rad olika processade livsmedelsprodukter som chips, kakor och friterat, bildade hälsovådliga transfetter. Livsmedelsindustrin såg sig om efter alternativ och blickarna föll ganska snabbt på den mångsidiga palmoljan. Den utvinns ur de orangeröda frukterna från oljepalmen och är inte bara naturligt fri från transfetter, utan har också utmärkta egenskaper både för bakning och fritering. Dessutom ger palmen bra råvaror till allt från tvål till HVO-diesel. Att västvärlden fick upp ögonen för palmoljan fick dock långtgående konsekvenser på andra sidan jordklotet.

Oljepalmen odlas framför allt i Sydostasien och när palmoljan började efterfrågas i stor mängd skedde en explosionsartad utveckling i länder som Indonesien och Malaysia. Palmolja blev storindustri. Regnskog höggs ned och

Vi behöver hålla uppe standarden, fortsätta efterfråga ansvarsfullt odlad palmolja för att kunna påverka utvecklingen.

ersattes med enorma plantager, vilket påverkat växt- och djurliv, vattenförsörjning och har bidragit till en omfattande jorderosion. Den mark som omvandlades till plantering i industriell skala var sällan privatägd. Det handlade i hög grad om allmän mark som av sedvana utnyttjats av byar och ursprungsbefolkningar. De som anställdes att skörda de åtråvärda palmfrukterna var lokalbefolkning och arbetsvillkoren var ofta extrema med lägsta möjliga lön och stora hälsorisker eftersom arbetet utfördes utan säkerhetsutrustning och kemiska bekämpningsmedel användes. Men även om debatten nu lett till att de flesta europeiska livsmedelsproducenter väljer att fasa ut palmoljan i många produkter så ökar efterfrågan fortfarande globalt. Stora ekonomier som Kina och Indien har inte samma debatt.

Den andra sidan av myntet är att den

som inte handlar heller inte kan påverka. Genom att välja ansvarsfulla källor till palmoljan kan man påverka produktionen. Det är vad många företag i väst valt. När råvaran är svår att fasa ut får man i stället välja att enbart handla med leverantörer som tar ansvar för en etisk odling. Det finns flera program med olika nivåer och krav på hur odlingen utförs, hur skörden går till och arbetarna behandlas.

Internationellt initiativ

Lantmännen valde redan 2011 att stödja ansvarsfull produktion av palmolja enligt RSPO. RSPO står för Round Table on Sustainable Palmoil och är ett internationellt initiativ för omställningen till ansvarsfullt producerad palmolja. Till en början köptes RSPO-krediter motsvarande den inköpta volymen palmolja. Krediter fungerar som ekonomiskt stöd till odlare som ställer om produktionen.

I dag är nästan all palmolja som köps certifierad enligt nivån "Segregerad", särskilt. Det betyder att den kommer från/är spårbar till hållbara odlingar. 2018 köpte Lantmännen till 99 procent palmolja som var segregerad och RSPO-certifierad.

– Utmaningen är att ha kontroll på sammansatta produkter, som margarin till exempel. Det innehåller kanske bara några få procent palmolja och där måste man ta diskussionen med leverantören av margarinet för att kontrollera var palmoljan kommer ifrån och hur den produceras.

Två sätt samtidigt

Sara betonar att Lantmännen har valt att arbeta på två sätt samtidigt. Å ena sidan försöker man fasa ut så mycket palmolja som möjligt i de produkter där det är praktiskt möjligt. Det kan handla om fett från shea-nötter som ersätter palmolja i müsli, att minska fettmängden i bakmixer och ersätta med rapsolja i andra produkter. Å andra sidan försöker man ta aktiv del och påverka framåt så mycket som möjligt för att få tillstånd en mer hållbar odling.

– Oljepalmen har stor betydelse för ekonomin i de länder de odlas. Genom att samarbeta med organisationer som gynnar de odlingar där man arbetar ansvarsfullt, både vad gäller arbetsvillkor och odlingssätt, kan vi påverka. Genom att finnas i marknaden och välja leverantörer som arbetar ansvarsfullt kan vi förhoppningsvis bidra till bättre villkor för lantbruksarbetare på andra sidan jordklotet.

Samtidigt konstaterar hon att det inte är någon lätt match.

– Vi behöver hålla uppe standarden, fortsätta efterfråga ansvarsfullt odlad palmolja för att kunna påverka utvecklingen. Vi behöver också ha koll på att våra leverantörer följer samma principer. Det är att ta ansvar!

Ett steg i den riktningen är initiativet Hållbar livsmedelskedja som startades 2015. I dag samlas 15 svenska livsmedelsföretag, däribland Lantmännen, på plattformen som har som mål att lösa branschgemensamma problem – exempelvis hur man hanterar användningen av palmolja och soja.

Text: Helena Holmkrantz

Oljepalmen och palmoljan

Oljepalmen odlas framför allt i Sydostasien och odlingen syselsätter runt sju miljoner människor i världen. Världens totala palmoljeproduktion 2015 var 62,6 miljoner ton mot 15,2 miljoner ton 1995.

Oljepalmens frukter är råvara för flera olika grundprodukter.

Palmolja. Frukten pressas till olja, som används i livsmedelsproduktion, men också i kosmetika och drivmedel. Oljan är halvfast vid rumstemperatur, rik på vitamin A och E och stabil mot härskning.

Palmkärnolja. Ur palmfruktens kärnor utvinns palmkärnolja. Den används framför allt till tillverkning av tvål och fettsyror.

Palmkärnexpeller. Massan som blir kvar efter pressningen av palmkärnolja är rik på nyttiga fettsyror, proteiner och fiber. Den används bland annat i foder, framför allt till mjölkor, på grund av sin utmärkta fettsyresammansättning.

Fettsyra. Fettsyra under namnet Palm Fatty Acid Distillate, PFAD, är en biprodukt till palmoljeproduktion. Den räknas som avfall och är därför mycket billig. PFAD används bland annat i tillverkning av HVO. PFAD används även i djurfoder och i tillverkning av tvättmedel, tvål och kosmetika.

Lantmännen använder runt 10 000 ton palmolja och 15 000 ton palmkärnexpeller i bagerier och fodertillverkning. I dagsläget är ungefär 99 procent av palmoljan RSPO-certifierad råvara ur kategorin segregerad.

FOTO: SHUTTERSTOCK

Konsumenterna vill ha svenska havregryn

Hållbar mat och miljövänlig produktion är något vi talar om och skriver om, över allt i samhället och på sociala medier. Men hur påverkar debatten maten vi faktiskt väljer att köpa? Lantmännen Cerealia gjorde i våras en undersökning som ger några ledtrådar.

Maten vi äter ska vara av svenskt ursprung och gärna närproducerad, men det gäller bara vissa typer av livsmedel. Främsta skälet att välja svenskt är att man vill stötta svenskt jordbruk.

Det här är några av de slutsatser som Lantmännen Cerealia gjort ur sin riktäckande undersökning om våra matvanor. Undersökningen gjordes i våras via undersökningsföretaget Kantar och hade 1 900 deltagare.

58 procent av de svenska konsumenterna anser att svenskt ursprung är viktigt när det gäller mat och livsmedel. Allra viktigast är det för kategorier som mjöl och havregryn. När det däremot gäller frukostflingor och pasta tittar vi inte lika mycket på var de är gjorda (undantaget är makaroner – de ska vara svenska!)

Skälet till att välja svenskt är till hela 92 procent att man vill stötta svenska bönder. Anledningen till att välja närproducerat handlar däremot i stället om miljö. 84 procent väljer närproducerat av miljöskäl. Som kuriosum kan nämnas att 17 procent säger sig välja svenskproducerat för att undvika sjukdomar och lika många för att de tycker att svenskt smakar bättre.

48 procent av svenskarna väljer att byta ut kött mot andra proteinkällor minst en gång i veckan, men bara sex procent är veganer eller vegetarianer. Vanligaste orsaken till att man byter ut köttet är att man vill värna om miljön.

Ekologiskt är en annan stor trend i dag, men också där varierar det lite mellan produktsegmenten hur viktigt det bedöms vara. När det gäller mjöl anser 34 procent att hög kvalitet betyder att det har svenskt ursprung, bara 18 procent tycker att det är viktigt att det är gjort på ekologiskt odlad råvara. När det däremot gäller bönor är den viktigaste kvalitetsegenskapen just att de är ekologiska enligt 28 procent av de tillfrågade. Svenskproducerat kom på andra plats med 26 procent.

Text: Helena Holmkrantz

Projektet 3F har skapat underlaget till rapporten Framtidens jordbruk.

HULDA WIRSÉN, lantbrukare i Överkalix, projektsamordnare för Nära Mat och medlem av tvärgruppen 3F

Vad ser du som ditt viktigaste bidrag till 3F-arbetet?

Vår gård (mjölkproduktion) är placerad i Överkalix, som tillhör Norrbottens inland. Mitt bidrag

har därför bland annat inneburit det norrländska och mer skogs- och mellanbygds perspektivet. Men eftersom jag också är agronom och har jobbat som växtodlingsrådgivare i drygt tio år, både i södra, mellersta och norra Sverige så har jag sett olika typer av förutsättningar på nära håll. Jag har ju besökt och jobbat med många

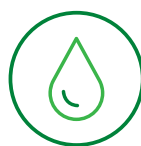
olika typer av lantbruk och har bidragit med den erfarenheten. Just nu jobbar jag som projektsamordnare för Nära Mat, Norrbottens livsmedelsstrategi, vilket kanske också kan ha bidragit med inspel till ett helhetsperspektiv. **Har 3F-projektet haft rätt fokus?** Arbetet är ju fantastiskt spännande, med ett stort helhetstänk.

Många år har problemet varit att maskinerna inte kunnat komma ut på fältet på grund av vätan. De skånska odlarna minns säkert 2006 när skörden grånade och grodde på åkrarna...

Vikten av vatten

För mycket regn eller för lite regn. För odlaren handlar det i båda fallen om sämre skördar. Ändå har vatten länge varit en icke-fråga. Men med förra årets torka ställdes saken på sin spets. Många blev medvetna om vikten av vatten. En klimatförändring kan tvinga jordbrukaren att börja tänka vatten – både i form av längre torka och häftigare regn.

Vatten är nödvändigt för allt liv och ändå är det en resurs som vi ofta tar för givet. Sverige är gynnat genom att ha så mycket vatten i form av sjöar och vattendrag och vi befinner oss dessutom på den delen av jordklotet som får goda tillskott av vatten genom regn. Därför har vattenfrågan sällan gett upphov till någon diskussion, mer än som en fråga om dränering av våta jordar. Förra årets torka gjorde att vatten plötsligt seglade upp och blev en toppfråga.

Vattentillgången är en av de avgörande faktorerna för hur stor skörden blir. Om det inte faller tillräckligt mycket regn under växtsäsongen har bevattning potentialen att öka skördarna radikalt. För mycket vatten kan å andra sidan också ställa till det för odlaren.

– Det finns en ganska stor medvetenhet hos lantbrukarna om hur viktigt det är att med vattenmanagement. Den stora diskussionen har ju alltid varit dränering och dikning. Förra året blev många medvetna om att det finns en motsatt sida också – att det kan behövas dammar och bevattning vissa år. Vi får in allt fler frågor och funderingar om det, säger Johan Lagerholm, växt-rådgivare på Lantmännens Växtråd.

Om man studerar klimatmodeller så blir det uppenbart att det finns två sidor av framtiden. Högre temperatur medför större risk för torkår, men ändrat klimat kan också innebära mer regn på kor-

tare tid, med stor risk för översvämningar. Vatten är i alla händelser en fråga som måste tas med i beräkningen när man ser över sina odlingsförutsättningar. Rådet från Johan är, oavsett om det är för torrt eller vått, att varje år se över sina marker och fundera över vad som kan förbättras.

Fler bevattnar

Problemen med våt odlingsmark finns mest i västra delen av landet. På andra sidan, och framför allt på de stora öarna, är förhållandena de motsatta. Lantbrukarna på Öland och Gotland har alltid levt med torka, de två senaste åren mer än någonsin. Många i det området har också satsat på stora regnvattdammar, rörledning och mobila bevattningsanläggningar. Men även i andra områden som nordöstra Skåne syns bevattningsanläggningarna allt oftare på gårdarna. Ändå är det högst 5-10 procent av den odlade arealen som bevattnas och det handlar mest om grönsaksodlingar och potatis. Efter torkåret har den bilden börjat förändras lite och bland annat har en del odlare i år börjat vattna vallen för att försäkra sig om skörden. Men än har vi långt kvar till Nordamerika där bevattningsanläggningar är en vanlig syn i spannmålsfälten.

Dammanläggningar har blivit vanliga i Sverige och framtidens dammar kan få kombinerade funktioner. Genom flera små dammar kan man ta vara på dräneringsvatten, där man samtidigt

Att Lantmännen, som ju är en ledande aktör i näringen, tar sig an hållbarhetsarbetet på detta sätt är både viktigt och, som jag tror, helt avgörande för att vi ska få till verkstad av det utvecklingsarbete som kan genomföras, både ute på gård och i hela kedjan. Kanske man i arbetet ibland fokuserat lite för mycket på slättbygdernas

förutsättningar. Det är ju så klart viktigt, det är där de stora arealerna finns, men våra utmaningar med jordbruksmark som brukas extensivt och till och med på vissa platser överges, ska inte glömmas bort tycker jag. I Sverige finns stora arealer som kan brukas mycket mer aktivt för att tillgodose oss människor med mat och

energi. Hållbarhetsarbetet måste handla om att aktivt bruka och nyttja grundläggande resurser, vilket vår svenska jordbruksmark ändå är. Globalt sett är ju också markanvändningen en stor och viktig fråga!
Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Konkurrenskraftigt lantbruk i hela landet och att säkerställa kompetensen i näringen. Vi behöver bättre lönsamhet ute på gård, för att säkerställa ägarskiften, motivera finansiärer, jobba med långsiktiga och nödvändiga investeringar och så vidare. Men vi har också svårt att tillgodose näringen med rätt kompetens på rätt plats. Både hos

primärproducenten, men också hos alla de aktörer som jobbar runt omkring våra gårdar. Även här sker ett stort generationsskifte där kompetens måste ersättas på något vettigt sätt.

uppnår en sedimentering av exempelvis fosfor. Därmed minskas övergödningen, vilket är helt i linje med EU-direktiven och samtidigt kan vara en väg att göra lantbruket mer hållbart. Johan poängterar att vi i framtiden kanske kommer att få se lösningar på både för mycket och för lite vatten genom att koppla samman flera små dammar till en större bevattningsdamm.

Grundvatten

Att anlägga dammar kan också vara ett sätt att reglera grundvattennivån. Under det extrema torkåret 2018 blev grundvatten plötsligt ett rubrikord. När grundvattnet sänktes slutade på sina håll i landet kapillärkraften i jorden att fungera och jordar som normalt brukade klara sig bra även under torra år blev torra och ofruktbara.

– Man ska vara medveten om att det kan diskuteras vad som påverkar mest – vattenbrist eller hög temperatur. Det är en delikat fråga som är långt ifrån utredd, säger Pär-Johan Löf på Lantmännen FoU.

Han menar att ett sätt att få större kunskap om vatten kan vara att lära sig mer om värmestress. Som exempel kan nämnas att det i delar av Mellansverige regnade lika lite 2017 som 2018. Men temperaturen 2017 var betydligt lägre under hela växtsäsongen och skördenivåerna blev höga trots väldigt liten nederbörd.

En framtidsfråga

Pär-Johan menar att vatten är en fråga som bestämmer mycket av lantbrukets framtid. I höstens utlysning av forskningsanslag från Lantmännens forskningsstiftelse efterlystes därför projekt med anknytning till vatten som resurs i lantbruket.

– Finns det inte vatten kan vi hålla på med hur mycket teknik och precisionsodling som helst, utan att vidareutveckla odlingen, konstaterar han och tar ett exempel från växtförädlingen:

” **Det handlar om att få undan vattnet när det kommer för mycket regn och ta vara på vatten för att ha att ta av när det kommer för lite regn.**

– Växtförädlingen tar fram allt bättre sorter. Genom nya redskap som genomic selection (ett sätt att på laboratorienivå snabbt gå igenom ett stort förädlingsmaterial och hitta de allra mest lovande spåren) får vi högavkastande sorter med just de egenskaper vi vill ha. Men för att de här sorterna ska kunna komma till sin rätt behövs vatten. Har vi bara tillräckligt med vatten kan vi öka skörden med kanske 20-30 procent mot i dag.

Oavsett om vattenproblem uppstår av värme och torka eller kyla och regn så betonar både Johan och Pär-Johan vikten av att se över sina marker, dränera där det behövs, överväga att anlägga damm om det behövs eller satsa på bevattningsanläggning. Det viktigaste är att ta frågan på allvar:

– Vattenmanagement handlar i grunden om två saker: att få undan vattnet när det kommer för mycket regn och ta vara på vatten för att ha att ta av när det kommer för lite regn. För mycket och för lite skämmer allt. Målet måste vara att uppnå tåliga odlingssystem som klarar det oväntade!

Text och bild: Helena Holmkrantz

BILD: HANS JONSSON/CUMULUS INFORMATION

...men så kom torkan 2018 och grödan nådde knappt upp till kängskaften.

Bevattning dubblar skörden

Karin och Tobias Knutsson producerar mjölk på östra Öland. Sedan tre år tillbaka vattnar de sina vallar.

– Vi har nog dubblat skörden tack vare bevattningen, konstaterar Tobias.

När torkan slog till förra sommaren var den nya dammen ännu bara ett par år gammal och inte helt tät. Trots att den inte nått upp till sin fulla kapacitet av 100 000 kubikmeter gjorde den en enorm nytta.

– Vi fick hyfsat med regn under våren, men under sommaren kom ingenting och bevattningsmaskinerna fick gå med full kapacitet, minns Tobias.

Utan dammen och bevattningsanläggningen hade det blivit svårt att få fram foder till besättningen. Tobias berättar hur samtalen bönder emellan på Öland allt mer har kommit att handla om hur foder ska skaffas fram till hungriga djur.

– Tidigare är jag jobbat en del med vallfröblandningar för att få fram ett foder med riktigt bra kvalitet. Det har jag slutat med. Nu handlar det om att få fram mängd och fiber och jag har börjat odla mer hundäxing, som levererar bra även om den får för lite vatten.

Enbart anmälan

Att Öland ligger i regnskugga och att ordet försommartorka inte är ett kanske utan en säkerhet vet de flesta. Men Tobias påpekar att det visst kommer regn till ön. Medelårsnederbörden är knappa 500 millimeter men när det väl regnar brukar det komma rejält och vattenhushållning på ön handlar till stor del om att ha en fungerande behovsdikning.

För Karin och Tobias innebär detta att deras gård Östergården i Bettorp, Möckleby, är begåvad med en vattenkanal som de kan använda för sin bevattningsanläggning. När nederbörden faller ger kanalen ett rejält flöde och detta tas om hand i dammen som färdigställdes 2016.

– Vi har byggt den utan vattendom utan i stället använt oss av möjligheten att göra en anmälan enligt miljöbalken och det ger oss rätt att ta 100 000 kubikmeter.

Kanalen avvattnar ett område av cirka 1 100 hektar och under sen höst och tidig vinter ger den ett stabilt flöde som pumpas över till gårdens damm.

Själva dammen är ungefär tre hektar i yta och har ett maxdjup av sex meter. Materialet till vallarna kommer från själva dammen och inget material behövde tillföras.

– Vi har tät kalksten som botten i dammen, berättar Tobias och det är också kalkstenen som skapar de karaktäristiska förhållandena i området. Kalkstenslagren rymmer inga rika vattenförande skikt, släpper inte igenom något underifrån och att få rikligt givande brunnar har därför alltid varit problematiskt i området. Att ha en rejäl vattenreserv innebär att Karin och Tobias nu slipper oroa sig när gårdsbrunnens sinar, vilket händer ibland.

Vattenreserv

– Just nu pumpar vi vatten från dammen och låter infiltrera innan vi ger det till djuren. Brunnen ger inte tillräckligt mycket dricksvatten för tillfället.

– Att vi kan använda dammen som reservoar för vatten till djuren är en mycket positiv bieffekt av investeringen.

Dammen kostade ungefär 1,6 miljoner att anlägga och till det har paret valt att investera i ett system av nedgrävda rör och ett tjugotal tillhörande hydranter. Av gårdens 220 hektar har ungefär 150 hektar den arrondering som tillåtit en anslutning till rörssystemet.

– Jag talade med äldre bönder med erfarenhet av bevattning och de berättade hur slitsamt det är att flytta vattenledningsrör från fält till fält. Det har vi inte tid och ork till så vi valde därför att gräva ner rör där det var möjligt. Förutom rörssystemet och dess pumpar

– Det är inte orimligt att vi väljer att bygga ännu en damm, säger Tobias Knutsson.

finns även tre bevattningsmaskiner på gården.

– Vi började med två bevattningsmaskiner med storspridare, men insåg snart att det inte räckte. I år köpte vi ytterligare en maskin som har ungefär dubbla kapaciteten jämfört med de andra.

Nyttillskottet är en dansk maskin med en hela 900 meter lång slang. Maskinen har en finesse som klassiska bevattningsmaskiner saknar; den kan svänga. När slangen dras ut går det därför utmärkt att låta den ringla hit och dit för att följa oregelbundna fältformer. Tack vare detta ökar kapaciteten i bevattningen betydligt jämfört med en maskin som bara klarar raka utläggningar.

– När jag dragit ut hela slangen klarar sig maskinen själv i två dygn, berättar Tobias och tillägger att den har en maximal kapacitet av 90 kubikmeter vatten per timme.

På frågan om det är svårt att veta när och hur mycket han ska vattna kommer svaret med ett skratt:

– Det är bara att ge så mycket som går. Vallen är egentligen den sämsta grödan att odla här eftersom den dricker så mycket. Vi har låtit alla maskiner gå på full kapacitet och vattnar samtliga tre vallomgångar. Majsen har fått en till tre bevattningar och när vi haft möjlighet har vi även vattnat spannmålen.

Dubbel skörd

Totalsumman för alla installationer och maskiner hamnade på tre miljoner kronor, men enligt Tobias fanns det trots den rejäla prislappen inget att tveka över.

– Vi har funderat på att investera i bevattning ända sedan vi köpte gården 2003. Vi tog steget för att vädret är helt uselt på Öland och för att vallen kräver vatten, spannmål och majs är mycket tåligare, men vallen ger för dåligt här om vi inte vattnar.

Efter tre år med bevattning räknar Tobias med att han skördat extra foder för i runda slängar 1,5 miljoner kronor, alltså vad dammbygget kostade.

– Om jag räknar ett genomsnitt för alla grödor har nog skördarna dubblats sedan vi började vattna. Det är ingen tvekan om att det var en god investering att satsa på dammbygge och bevattningsanläggning.

Vattenfrågan är central även för Tobias funderingar kring framtiden.

– Det kan hända att vi söker vattendom för att få bygga ännu en damm, spekulerar han.

Text: Sofia Barreng
Foto: Sofia Eneroth

Ett tjugotal hydranter är utplacerade på gården.

Nya dammen på Östergården rymmer 100 000 kubikmeter vatten.

150 hektar av gårdens areal.

På Östergården på Östergården produceras mjölk från 150 kor och samtliga kalvar föds upp.

Den danska bevattningsmaskinens framhjul styrs med hjälp av en rulle som följer den utmatade slangen.

Östergården Bettorp

Ägare och brukare Karin och Tobias Knutsson
Mjölkproduktion med 150 mjölkande kor, egen rekrytering. Tjurkalvar föds upp till slakt. Produktionen sker i lösdrift med mjölkning i grop. Fodret består av en fullfoderblandning med övervägande del egenodlat foder. Besättningen består av en blandning av raser och avkastningen är i genomsnitt 9 700 kg ECM per år.

Totalt 220 hektar växtodling med foderspannmål, vall och majs.
Förutom Karin och Tobias arbetar även tre anställda på gården.

” Vi har funderat på att investera i bevattning ända sedan vi köpte gården 2003. Vi tog steget för att vädret är helt uselt på Öland

Lantmännen Bioagri och Thermoseed. Två små framgångsrika utvecklingsbolag i Uppsala, med den en gemensam nämnare – att utveckla biologisk betning och biologiskt växtskydd för såväl traditionella lantbruksgrödor som grönsaker.

Efter en blygsam start med grunden i forskningsresultat på SLU i början av 90-talet når de båda bolagen i dag långt utanför Sveriges gränser med sina produkter. Med det ökande intresset för hållbarhets- och miljöfrågor har de fått frisk vind i seglen.

Bioagri och Thermoseed

Thermoseedanläggningen i Eslöv.

Hållbarhet med hjälp av biologi

Det saknas verkligen inte idéer i Bioagri och Thermoseed. Vd Kenneth Alness och produktchef Christian Thaning från

Bioagri möter upp i företagets gemensamma huvudkontor, de vackra gamla byggnaderna, som en gång i tiden var säte för Svalöf ABs växtförädlingsstation på Ultuna. Det är nästan lite svårt att hänga med i alla svängar och i alla projekt som pågår i huset. Under intervjun nämns stråsåd, ris, lin, lök, morötter, ärter, lucern och många andra växter där arbetet bara är i sin linda. Det handlar om hållbar och miljövänlig betning, men även om sjukdomsbekämpning, tillväxtreglering och kväve-

fixering. Men framför allt handlar det om en hållbar framtid för lantbruket med hjälp av biologin.

Bakterien från fjällvärlden

Historien om Bioagri började 1996, när en grupp forskare från Sveriges Lantbruksuniversitet i Ultuna letade upp och isolerade en bakterie som verkade ha förmågan att slå ut växtsjukdomar. Bakterien hittades i svenska fjällen, i kråkbärens rötter. För att kunna utveckla fungerande växtskyddsmedel och få ut dem på marknaden bildades ett litet utvecklingsbolag som fick namnet Bioagri. Christian Thaning var en i gruppen och han finns fortfarande med i bolaget, i dag med registreringar av

olika medel som huvudansvar.

– I början handlade det om att hitta ett biologiskt växtskydd mot bladfläcksjuka i korn. Vi inriktade oss efter hand på biologisk betning av frön med skal och strävade efter att hitta en formulering som tekniskt liknande de kemikalier som används i betning för att samma utrustning skulle kunna användas, berättar Christian.

Under 90-talet gjorde företaget fältförsök i många europeiska länder för att närma sig marknaden. Efter tio års arbete nådde Bioagri ett EU-godkännande av det nya medlet för betning av korn och havre under namnet Cedomon. Så småningom förstärktes portföljen även med Cerall för betning av

Hur effektiv Thermoseedbehandlingen är för att ta bort svampsporer i korn visar de två proven. Övan – utan behandling, nedan – med behandling.

utsäde av vete och råg och Cedress för betning av grönsaksfrön, bland annat morot.

I dag arbetar Bioagri på en marknad som hela tiden förändras och utvecklas och som ställer allt större krav på effektiva medel. Det finns också en stor medvetenhet i lantbruket om riskerna med att använda samma medel för länge.

– Till skillnad från kemikalier finns nästan ingen risk alls för resistens med våra produkter och i dagsläget är intresset större än någonsin för biologiskt växtskydd. Samtidigt måste vi vidareutveckla våra produkter med de medel som står till buds. Marknaden står inte stilla och behoven förändras.

Därmed inte sagt att det ena utesluter det andra. Christian är noga med att betona att ett effektivt lantbruk behöver både biologiska och kemiska medel.

Ångbastu för utsäde

Även Thermoseed har sina rötter på SLU. Kenneth Alness, som i dag är vd både på Bioagri och på Thermoseed, visar en artikel i Land från 1993. Där berättas om hur Kenneth studerar möjligheten att "bada" bort svampar från utsäde. Den tekniken utvecklades efter hand till något som snarare påminner om ångbastu för utsäde och 2004 lanserades den första industriella applikationen under namnet ThermoSeed. Tekniken ersätter kemisk betning av utsäde och riktar sig lika mycket till konventionellt jordbruk som till ekologiskt. Thermoseed hade under ett antal år en holländsk delägare, som hade på sitt bord att sälja tekniken utanför Norden. Men sedan 2018 är Lantmännen huvudägare i ThermoSeed Global AB och nu arbetar Thermoseed och Bioagri tätt ihop för att erövra världen.

– Det förenklar för oss att kunna ha en gemensam marknadsföring och sedan hållbarhet på allvar kommit upp på agendan känns det som att det börjar lossna för alla våra produkter, säger Kenneth.

Framgång i Frankrike

Den första svenska kommersiella Thermoseed-anläggningen för behandling av utsäde invigdes 2008 i Skara, åtta år senare invigdes ytterligare en anläggning i Eslöv. Norge fick sin första Thermoseed-anläggning i Holstad 2013. I dag behandlas ungefär 60 procent av allt norskt utsäde med Thermoseed i två norska anläggningar. Tekniken har även nått stor framgång i Frankrike, där man häromåret sålde in en anläggning för behandling av linfrö. Nu i höst invigde det franska utsädesföretaget Epilor efter fyra års fältförsök en ny anläggning. Här ska 12 ton utsäde kunna behandlas per timme!

Thermoseed har även nått utanför Europa. Både i USA och Japan finns i dag anläggningar för behandling av ris.

– Förhandlingar pågår på flera håll i världen och jag tror vi spräcker 100 000-tonsgården nästa år, säger Kenneth lite hemlighetsfullt.

Även om Thermoseed och Bioagri

Skjutkraftstester görs kontinuerligt för att mäta utsädets grobarhet.

i allra första början var konkurrenter, handlar det numera snarare om att de olika lösningarna kompletterar varandra. Kenneth och Christian poängterar också att biologi och kemi inte utesluter varandra.

– Det är ett teknikskifte på gång i lantbruket och där behövs alla medel. Kombinationer är framtiden, menar Kenneth.

Polyversum mot bladmögel

Nya applikationer är på gång även från Bioagri. Nu i oktober registrerades en grupp av biologiska växtskyddsmedel under namnen Polyversum och Polygandron för applikationer i stråsäd, potatis och oljevaxter. Polyversum och Polygandron är avsedda att användas i förebyggande syfte och de ska kunna användas enbart eller i kombination med kemikalier för att exempelvis förhindra bladmögel i potatis.

– Vi kommer att gå ut på marknaden med rekommendationen att sätta in Polygandron innan angreppen har börjat. Rätt använt bör det minska resthalterna av bekämpningsmedel i potatis väsentligt, konstaterar Christian.

Bioagri har även ett projekt på gång som studerar möjligheterna till kväve-

fixering i stråsäd genom endera betning eller bladapplicering.

Kvalitetskraven är höga och varje nytt medel som lanseras har gått igenom år av tester.

– Det tillkommer alltid många faktorer när man jobbar med mikroorganismer och vi "konkurrerar" med kemin. Vi gör alltid noggranna tester eftersom vi vill vara helt säkra på vad vi säljer!

Hur ser hållbarhet i lantbruket ut från er horisont?

– Vi behöver en växtodling med bättre utnyttjande av mark, vatten och näring, som binder mer koldioxid än det släpper ut, som slutar läcka växtnäringsämnen och som kräver mindre bekämpningsmedel. Mer växtförädling och plöjningsfritt! Genom att ta vara på ny kunskap kan vi få ett mer effektivt lantbruk, vilket leder till betydligt bättre hållbarhet, säger Christian.

– Ny kunskap leder också till nya produkter och metoder. Vi vet att vi kan hjälpa de naturliga processerna som nedbrytning, sjukdomsbekämpning och växtnäringsupptag med hjälp av biologi. På det sättet kommer vi få livskraftigare jordar och odlingsbetingelser som minskar behov av kemiska insatser och det utan att sänka krav på produktivitet och odlingsekonomi, fyller Kenneth på.

Text: Helena Holmkrantz

” **Det är ett teknikskifte på gång i lantbruket och där behövs alla medel.**

I oktober invigdes den nya Thermoseedanläggningen hos det franska företaget utsädesföretaget Epilor. Fr v Gustaf Forsberg, Céline Canet och Kenneth Alness.

Projektet 3F har skapat underlaget till rapporten Framtidens jordbruk.

Ulf Sonesson, FOI-ansvarig för hållbara system i livsmedelskedjan på forskningsinstitutet Rise och medlem i den externa referensgruppen för 3F

Vad är ditt viktigaste bidrag till 3F?

Jag har jobbat mycket med frågor kring miljöförbättringar i primärproduktionen och känner att jag kunde ge Lantmännens arbetsgrupp feedback på att de varit på rätt spår. Jag har kunnat bidra med synpunkter på till exempel beräkningsmodellerna.

Har det varit rätt fokus i 3F?

Det här är ett seriöst projekt och jag är mycket glad att jag kunnat få chansen att följa det. Lantmännen är en förebild för andra företag i samma situation och projektet har bottnat väl i verkligheten genom att konkreta åtgärder för att nå målen beskrivs. Dessutom identifieras specifika områden där mer forskning krävs. Samtidigt har man inte varit rädd för att spänna bågen.

Bra har också varit att man redan från början har integrerat affären, det skiljer 3F-projektet från andra liknande satsningar. Projektet har skapat en bra plattform för framtida diskussioner med omvärlden genom visa en trovärdig bild av verkligheten.

Däremot har projektet visat att klimatåtgärder kräver samverkan och det kanske kunde lyfts fram ännu tydligare i rapporten.

Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Diversifiering! Att komma från monokulturen tror jag är mycket viktigt. Lantbruket måste ges möjligheten att odla flera grödor och få en bättre växtföljd. Det skulle öka hållbarheten på flera plan, minska övergödningen och behovet av bekämpningsmedel. Men det kräver också det finns en marknad för nya grödor och att animalieproduktionen kan använda de nya grödorna.

Fossilfria alternativ till gödning och bränsle är givetvis också viktigt, men den frågan känner jag är mer hanterbar och lättare att genomföra. Diversifieringen är svårare eftersom det kräver att alla led är med i förändringen.

Framtidens
Jordbruk

Projektet 3F har skapat underlaget till rapporten Framtidens jordbruk.

JOHAN KUYLENTIERNÄ,
vice ordförande Klimatpolitiska rådet, adjungerad professor på Stockholms universitet och medlem av den externa referensgruppen i 3F

FOTO: N. BJÖRLING/STOCKHOLMS UNIVERSITET

Vad är ditt viktigaste bidrag till 3F?

Det har nog framför allt varit omvärldsperspektivet. Jag är inte någon expert på lantbruk och har ingen lantbruksbakgrund utan kommer utifrån och ser klimat- och miljöfrågorna i ett systemperspektiv. Däremot har jag i min bakgrund en hel del specialkunskap

om vatten ur hållbarhetsperspektiv och det har jag kunnat bidra med.

Har 3F fokuserat på rätt frågor?

Ja, det har varit systematiskt och genomtänkt. Vi har gått igenom alla steg inom odlingen och undersökt vad de innebär klimatmässigt utifrån carbon law. Det som saknas nu är implementeringen. Den

Sojabönan

Svårslagen och omtvistad

förutsätter samverkan och investeringar.

Vad anser du är den viktigaste frågan just nu för ett hållbart svenskt lantbruk i dagsläget?

Årligt talat, Sverige ligger långt fram ur hållbarhetsynvinkel. Så den stora frågan är hur vi ska kunna driva och hålla utvecklingen i livsmedelssektorn utan att

tappa konkurrenskraft. Här ligger den stora utmaningen. Vi måste utveckla tekniken, öka digitaliseringen och investera i forskning. Lantbruket måste vara redo för en ökad klimatvariabilitet – exempelvis jobba med både dränering och konstbevattning. Samtidigt får vi inte tappa i lönsamhet. Kostnaden för att stå emot ett ändrat klimat

ska inte ligga på den enskilda jordbrukaren. I andra delar av samhället betalas infrastrukturen av staten, därför ser jag detta som en fråga på nationell nivå. Det svenska lantbruket kommer att behöva statligt stöd för att kunna ta de investeringar som krävs. Det kommer att vara väl värt det. Ingen tjänar på att svenskt lantbruk

läggs ned och vi måste importera vår mat från andra länder.
Vad är ditt budskap till Lantmännens medlemmar?
Engagera er! Lantbruket måste sitta i ledarstolen i frågan om en hållbar livsmedelsproduktion! Jag, och många med mig, tycker det är frågor som är viktiga att driva, men agendan måste ägas av sek-

torn. Lantmännen och andra organisationer behöver företrädare lantbruket och visa att sektorn ligger längst fram i utvecklingen. Samtidigt måste man arbeta för att lantbruket ska vara lönsamt och konkurrenskraftigt.

Sojabönan är både användbar och omdebatterad. Sojamjöl i djurfoder är omtvistat framför allt på grund av odlingsförhållandena i Sydamerika. Men det är samtidigt en svårslagen källa till kostnadseffektivt och högvärdigt protein. Det är svårt att ersätta sojan i vissa typer av djurfoder utan att förlora i konkurrenskraft jämfört med utländsk animalieproduktion. Det är heller inte all sojaodling som är problematisk.

I sojadedebatten brukar argumenten radas upp: kemikalieanvändning, genmodifierade sorter, avskogning i känsliga regnskogsområden och kränkningar av urinvånarnas rättigheter. Mycket av den diskussionen bygger på odlingsförhållandena i Sydamerika. Fokus från Lantmännen har under många år legat på att påverka marknaden genom att gynna hållbar odling av soja.

Sojabönan odlas flitigt Sydamerika, i synnerhet i Brasilien. När den brasilianska regeringen på senare tid fokuserat på att öka odlingen och skogen hotas av bränder har nytt bränsle lagts på i debatten. De frågor som kommer in till Lantmännen från konsumenter handlar just nu framför allt om avskogningen i Brasilien och vilka konsekvenser det får för ekosystemet, regnskogen och dess invånare.

– Det är ett stort tryck i sociala medier på den frågan just nu. Många vill veta hur vi förhåller oss till den brasilianska sojan. Eftersom vi har tydliga kriterier i våra inköp att sojan ska vara ansvarsfullt odlad enligt svenska Sojodialogens definition har vi också ett tydligt svar, säger Sara Vikman Areskår, på Lantmännens avdelning för Hållbar Utveckling.

Expanderande odling

Svenska Sojodialogen*, där Lantmännen är en av initiativtagarna, har tillkommit för att stötta ansvarsfull odling av soja. Företagen i Sojodialogen verkar för att all soja som når konsumenterna ska vara ansvarsfullt producerad.

– När Sojodialogen bildades 2014 hade Lantmännen redan en policy att köpa in soja som odlats hållbart, men genom Sojodialogen kunde vi uppnå att all svensk foderproduktion använder ansvarsfullt producerad soja, berättar Sara.

Men spelreglerna på väg att ändras. I takt med att sojamjöl blivit allt mer efterfrågat världen över har också odlingen expanderat. Lantmännen

köper i dag fortfarande en hel del soja från Sydamerika. Samtidigt har nya källor till soja börjat dyka upp på marknaden och Lantmännen handlar numera även med länder i Asien och till viss del från Europa. Den ekologiska sojan kommer framför allt från Asien.

Sojodialogen definierar vad man anser vara ansvarsfullt producerad och i ansvarstagandet nämns även några geografiska områden som anses godkända utan certifiering men med särskild verifieringsmetodik, bland annat odlingen i två områden i Kanada. Det allra senaste tillskottet är certifierad Donau- och Europasoja odlad i länderna i området kring floden Donau.

Åtagandet i Sojodialogen täcker in både den direkta konsumtionen av soja, alltså den soja som går direkt till foderproduktion och till konsumenterna i form av exempelvis sojamjöl, sojabaserade drycker och vegetariska färdigrätter och den indirekta, till exempel köttprodukter baserade på kött från djur som utfodrats med soja i någon form.

Handeln och foodservisektorn har åtagit sig att köpa in soja enligt kriterierna eller att kompensera genom att köpa krediter för den soja som har okänt ursprung. Krediterna handlas med RTRS** som stödjer odlarens övergång till ansvarsfull produktion.

Direkt användning och indirekt

När en svensk producent köper in sojan från en leverantör är det relativt lätt att kontrollera hur den odlats. Indirekt användning är ett betydligt knepigare område. Om en svensk livsmedelsproducent köper in exempelvis korv från ett annat land – vad är då garantin för att grisen fått foder med ansvarsfullt producerad soja?

– Andelen direktanvändning av soja för humankonsumtion är liten i Lantmännens bolag. Det handlar mest om sojamjöl och sojalecitin till bakning. Den indirekta användningen i livsmedelsproduktionen finns bakom allt vi importerar i form av ägg, smör, kött och

” **Andelen soja för humankonsumtion är liten i Lantmännens bolag. Det handlar mest om sojamjöl och sojalecitin till bakning.**

odlad fisk. Vi håller isär de två strömmarna av direkt och indirekt användning. Vi beräknar hur stor den indirekta användningen är tillsammans med livsmedelsföretagen och kompenserar genom att köpa krediter.

Sista ordet är långt ifrån sagt i sojadedebatten. Den brasilianska odlingen är fortsatt kontroversiell samtidigt som leverantörer gör stora framsteg mot hållbar odling och sojan vinner terräng på nya geografiska områden.

– Vi kommer att fortsätta arbeta från två håll: å ena sidan se till att all den soja som vi, direkt och indirekt, fortsätter att använda i vår produktion är odlad på ett ansvarsfullt sätt, å andra sidan ersätta sojan med andra proteinråvaror, särskilt de som odlas av våra medlemmar, sammanfattar Sara.

Soja i Lantmännen

2018 köpte Lantmännen 122 600 ton soja. 100 procent av den inköpta varan var ansvarsfullt producerad soja enligt Sojodialogens definition.

Sojodialogen* och certifieringssystemen**

En sammanslutning av ett 30-tal svenska företag och organisationer som slöt sig samman för att påverka utvecklingen och öka efterfrågan på ansvarsfullt producerad soja. Nätverket bildades 2014 och medlemmarna består av foderföretag, livsmedelsproducenter, intresseorganisationer och handelsföretag.

Medlemmarna förbinder sig frivilligt att ta ansvar för att all den soja som används i foder och till humankonsumtion ska gynna ansvarsfull produktion, oavsett ursprung. Det innebär att sojan är ”certifierad enligt en trovärdig standard eller kommer från spårbart odlingsområde som av Sojodialogen värderats uppfylla kriterierna”.

Det finns flera certifieringssystem av soja. De största är **RTRS (Round Table on Responsible Soy) och ProTerra, som båda används för odling i Sydamerika.

Sojodialogens mål är att senast år 2025 ska all soja som når svenska konsumenterna via nätverkets medlemmar vara ansvarsfullt producerad.

Ansvarsfullt producerad soja definieras i Sojodialogen enligt sju olika kriterier som omfattar bland annat olika miljökrav, att produktionen inte leder till avskogning och att traditionella markrättigheter respekteras.

Läs mer på www.sojodialogen.se

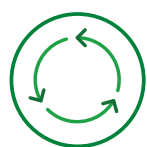

BILD: KRISTOFER VAMLING/HK BILD&TEXT

Återvinning är målet

Plast är ett hett ämne i miljödebatten. I sociala medier cirkulerar bilder av till synes oändliga fält av plastskräp i världshaven och berg av plast på soptipparna. Men plast är samtidigt ett flexibelt och användbart material som i många fall är svårt att ersätta.

Var står Lantmännen i plastfrågan?

Globalt ökar plastkonsumtionen i hög takt. Om den fortsätter öka i samma takt kommer, enligt de flesta bedö-

mare, plastproduktionen i världen att behöva fördubblas till år 2050.

Lantmännen använder varje år runt 17 000 ton plast, merparten av plasten används till ensilagebalar och till brödförpackningar. En del av plasten kan ersättas med andra material, men i andra fall finns det i dagsläget ingen bra ersättning för plasten och då behöver man i stället öka ansträngningarna för att se till att den samlas in till återvinning.

Tre av Lantmännens traineer, Mikkel Frederiksen, Hugo Bodinson och Johan Lagerholm, har under året inventerat koncernens användning av

plast och tillsammans med representanter för flera av Lantmännens bolag har de gjort ett förslag till strategi för hur frågan ska hanteras i koncernen framöver.

Projektet ska även mynna ut i nyckeltal som ska kunna redovisas i hållbarhetsredovisningen från Lantmännen.

Brådskande fråga

Visionen är att Lantmännen ska ligga i framkanten för övergången till hållbar användning av plast i hela koncernen. Plaststrategin omfattar all inköpt plast utom plastdelar i fordon.

På lång sikt är ambitionen att byta ut all fossil plast mot biobaserade eller återvunna material, men det kräver mycket forskning och utveckling. På kort sikt handlar det därför om att se till att all plast lämpar sig för återvinning

och verkligen samlas in för återvinning.

– Det finns ett tryck både från konsumenter och från olika organisationer på att vi ska ta itu med plastanvändningen. Om vi inget gör kommer vi att förlora förtroendet hos konsumenterna. Det här är en viktig fråga för att Lantmännens anseende som hållbart företag ska kunna bibehållas, konstaterar Mikkel Frederiksen.

Återvinning till hundra procent

Första målet är att nå hundra procent återvinningsbart förpackningsmaterial till 2022, men vägen dit är inte helt lätt. Ett annat mål är att gå över från så kallad jungfrulig fossil plast till återvunnen plast.

Det är i dagsläget svårt att tillverka väl fungerande sträckfilm av återvunnen plast. Det görs försök av olika aktörer att blanda i återvunnen plast i jungfrulig plast för att förbättra miljöprestandan och det finns även projekt med biobaserade plaster. Biobaserad plast är dock, än så länge, mycket dyrt. I dagsläget samlas ensilageplast från gårdarna in via Svepretur och den andelen ska enligt planen öka framöver. (Se sidan 22-23)

När det gäller plast som används för emballage av livsmedel är svårigheten

att göra återvunnen plast så ren att livsmedelssäkerheten bibehålls. Det görs i dag försök på flera håll med kemiskt återvunnen plast, vilket ger en betydligt renare produkt, men än så länge är tillverkningen av kemiskt återvunna produkter blygsam. Det finns samtidigt mycket som talar för plast som emballage för livsmedel. Mat som inte emballeras väl riskerar att bli förstörd och bidra till matsvinnet.

– Det är ingen enkel fråga eftersom plasten bidrar till säkrare livsmedel med längre hållbarhet, konstaterar Mikkel.

Unibake står för den största plastanvändningen i Lantmännens produktion. Men även Cerealia använder en del, framför allt diskuteras de plasttråg som Gooh-produkterna säljs i. En utredning av hur de skulle kunna bytas mot miljövänligare alternativ är på gång.

Aspen är en annan stor användare. Plastdunkarna som rymmer ett års produktion av akylatbensin sträcker sig från Göteborg till Stockholm om man radat upp dem efter varandra. För att göra användningen mer hållbar undersöks nu möjligheterna till någon form av retursystem av dunkarna.

Text: Helena Holmkrantz

Plastpåsen versus soppåsen

Färskt bröd kräver en skyddande plastpåse! Med den något provokativa utsagan marknadsför sig finska Vaasan inom Lantmännen Unibake. Med kampanjen har Unibake velat få konsumenterna att tänka till – vilket ger störst miljöpåverkan? Plastpåsen eller brödet som slängs för att det blivit dåligt.

Erik Mansner är ansvarig för plastinköpen på Lantmännen Unibake. Han menar att det lätt går snett i debatten om

plastanvändningen. Ett bra emballage minskar mängden mat som slängs i onödan. Det viktiga i sammanhanget är att maten skyddas väl och vad som händer med plastpåsen när brödet är slut.

– Det finns tre nyckelord för hur vi ser på plast, tre R på engelska: Reduce, Reuse, Recycle. Alltså minska mängden plast, återanvänd så mycket som möjligt och återvinn i stället för att slänga i soporna.

Matsvinn i fokus

När det tas fram siffror på hur stort klimatavtryck en vara gör i form av koldioxidkvalenter ställs frågan om plastpåsen runt brödet på sin spets. Det visar sig nämligen att 97 procent av klimatavtrycket kommer från själva brödet och bara 3 procent från plastpåsen. Sett ur den synvinkeln är det alltså sämre för miljön att slänga mat än att använda en plastpåse – förutsatt att påsen inte hamnar i skogen eller i havet efter användningen.

– En bra förpackning hjälper mot matsvinn. Brödet håller sig fräsch längre. Men samtidigt får vi så klart inte bara fortsätta använda plast på rutin. Det finns mycket att göra, säger Erik med eftertryck.

För att minska mängden använd plast har man exempelvis på Korvbrödsbagaren tagit fram en ny kortare påse som dessutom är av lite tunnare plast.

Unibake har också haft ett projekt som undersökt möjligheten att gå över till växtbaserad plast. Det visade sig dock att den sockerrörplast som finns att tillgå inte håller tillräckligt hög kvalitet, det krävs mycket tjockare plast än den som används i dag för att påsen ska hålla och det kostar betydligt mer.

När det gäller återvunnen plast finns där också en del hinder i vägen. Det finns i dagsläget bara en enda sorts

Erik Mansner på Lantmännen Unibake vill se plastpåsen i rätt ljus – rätt använd är den inte bara av ondo.

återvunnen plast som får användas till livsmedel. Det är återvunnen PET. Alla andra plastsorter är i EU förbjudna att användas som emballage till livsmedel av hygienskal.

Mål på kort och lång sikt

Unibakes tre mål för plastanvändningen är:

- 100 procent återvinningsbar plast år 2022 – det vill säga använda plaster som är lätta att återvinna.

- Öka andelen monomaterial. När ett emballage består av fler olika sorters plast går det som regel inte att återvinna.

- Minska plastanvändningen genom att exempelvis ta fram tunnare emballage.

Till detta kommer Lantmännens mål för plastanvändningen på koncernnivå som bland annat sätter det långsiktiga målet att ta bort all så kallade jungfrulig fossil plast ur produktionen. (Jungfrulig fossil plast = fossil plast som tillverkats direkt från oljeråvara).

Vaasan stack ut med sin kampanj för brödpåsen och mindre bröd i soporna. Fri översättning: "Brödpåsen är valet i kampen mot matsvinnet".

Det finns tre nyckelord för hur vi ser på plast, tre R på engelska: Reduce, Reuse, Recycle.

– Vi har gjort ett val. Vi ser det som det allra viktigaste att den plast vi använder är möjlig att återvinna.

Hur kan man försäkra sig om att plasten faktiskt återvinns?

– Personligen anser jag att vi på samma sätt som vi tar ansvar från jord till bord, borde kunna ta ansvar för kedjan från bord till jord. Vi måste ha en dialog med återvinningsbolagen och jobba på att påverka konsumenterna att återanvända eller återvinna plastpåsar, säger Erik och poängterar att det finns två steg dit.

– Först måste vi städa vårt eget bord och se till att all den plast vi använder är återvinningsbar. I andra steget behöver vi vara med och se till att plasten verkligen materialåtervinns och används till något när brödet är uppätet.

Vaasan har redan smugit in i andra steget genom sin annonskampanj som talar om att brödet vill ha sin förpackning för att må bra. Med glimten i ögat har man också skickat budskap till konsumenterna att återanvända plastpåsar på alla möjliga sätt – att stoppa lunchmackorna i till exempel. Varje påse som återanvänds en gång minskar klimatavtrycket! Därefter kan påsen även materialåtervinnas.

– Det är så klart en lite naiv kampanj, men den har ett viktigt budskap och vi har bara fått positiv respons. Kan vi få konsumenterna att börja ändra sitt beteende är halva slaget vunnet.

Text: Helena Holmkrantz

Framtidens Jordbruk

Projektet 3F har skapat underlaget till rapporten Framtidens jordbruk.

GUNILLA ASCHAN, förtroendevald ledamot i Lantmännens koncernstyrelse och medlem i tvärgruppen 3F.

Vad är ditt viktigaste bidrag till 3F?

Mina erfarenheter från Nordea! Där jobbade jag mycket med ansvarfulla investeringar och gröna obligationer samt finansiering av lantbruksföretag i kombination med erfarenheter från det egna lantbruksföretagandet. Lantbruket kan till skillnad från många

andra branscher inte bara reducera utsläppen utan också ta upp koldioxid och lagra in kol.

Har det varit rätt fokus i 3F?

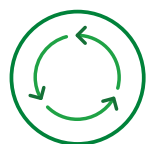
Lantmännen har en unik position med hela värdekedjan från jord till bord. Vi kan diskutera forskning och utveckling utifrån vad konsumenten är beredd att betala. Pro-

Allt mer lantbruksplast återvinns

Från avfall till resurs

Under knappt tjugo år har den svenska lantbruksbranschen utvecklat ett eget, självfinansierat system för att tillvarata plastavfall som en resurs. Systemet har visat sig både kostnadseffektivt och miljösamt – mycket tack vare engagemanget från lantbrukarna själva.

Sträckfilm, plansilofolie, odlingsfolie, utsädes-säckar, gödselsäckar, garn, nät och dunkar för växtskydds- och ensileringsmedel. Det svenska lantbruket hanterar stora mängder plastmaterial – totalt omkring 20 000 ton årligen. En betydande del av den använda plasten, omkring 18 000 ton, omhändertas, sorteras och lämnas in på de närmare 400 insamlingsställen som finns runt om i landet. Insamlingen sköts av entreprenören Kretslopp & Recycling i Sverige AB (KRS) på uppdrag materialbolaget Svensk Ensilageplast Retur, förkortat Svepretur.

– Vi har ett angivet mål till Naturvårdsverket att 70 procent av lantbruks-

plasten ska samlas in och 30 procent ska materialåtervinnas, vilket är samma nivå som för övriga förpackningsindustrin, berättar Håkan Pettersson, vd på Svepretur.

– Men numera överträffar vi det målet med råge och lyckas, med lantbrukarnas hjälp, samla in omkring 90 procent av den använda plasten.

Bildades 2002

Svepretur bildades 2002 och ägs av en branschorganisation med ett tiotal aktörer inom lantbrukssektorn, däribland Lantmännen Lantbruk. Bolaget har ingått "deklarationsavtal" med ett 70-tal tillverkare, importörer och återförsäljare av lantbruksplast i Sverige.

– Hela återvinningshanteringen är

självfinansierad via en återvinningsavgift som läggs på alla plastprodukter som ingår i systemet. Varje kvartal redovisar företagen sin försäljning och betalar in återvinningsavgiften till Svepretur. Eftersom avgiften redan är betald vid inköp kan lantbrukaren enkelt och utan extra kostnad lämna in returplasten vid närmaste insamlingsplats, förklarar Håkan Pettersson.

Återvinningsavgiften baseras på hanteringskostnader och räknas om varje år. Ju noggrannare materialet är sorterat och ju mindre förorenat det är, desto lägre blir kostnaden för hantering – och därmed också avgiften.

– I nuläget ligger återvinningsavgiften på 65 öre kilot, vilket är ungefär hälften jämfört med för tio år sedan. En förklaring till att avgiften sjunkit är att lantbrukarna helt enkelt blivit duktigare på att källsortera. Tidigare kunde vi få med en del annat avfall i insamlingen som inte hörde ihop med plasten, men i dag är lantbrukarna generellt både mer miljömedvetna och vana att sortera de olika materialen på rätt sätt.

Enligt Håkan Pettersson har det frivilliga, men samtidigt bindande bransch-

åtagandet visat sig framgångsrikt, både i fråga om miljönytta och kostnad för användarna.

– Om systemet med plaståtervinning inte klarar de uppsatta målen finns en risk att myndigheterna griper in med styrmedel och skatter, vilket lär innebära betydligt högre priser i användarledet.

Svepreturs eget mål är att svinnet av lantbruksplast ska minska ytterligare och att så mycket som möjligt ska gå till återvinning i Sverige.

– Förut gick en del av plasten till förbränning i värmeverk. Men i dag går i stort sett all insamlad plast till materialåtervinning, vilket är mer optimalt ur resurssynpunkt. Det mest optimala vore att lantbruksplasten återvinns till ny lantbruksplast. Men det sker hittills bara i viss utsträckning då en del material är tekniskt avancerade, säger Håkan Pettersson.

Återvunnen plast

Enligt Madeleine Mortin, produktchef på Lantmännen, är frågan om materialåtervinning i dag starkt prioriterad inom producentledet.

jektet är en grundlig och seriös satsning att kartlägga potentialen i vad växtodlingen kan bidra med för att klara kraven på att minska klimatpåverkande utsläpp och uppnå halverade utsläpp vart tionde år (delmål för att uppnå Parisavtalets mål att jordens medeltemperatur maximalt får stiga till två grader 2050). Det

råder mycket okunskap och snabbanalys i klimatdebatten. 3F projektet kommer att bli ett värdefullt redskap i näringspolitiken att visa att lantbruket inte är problemet utan lösningen för en hållbar utveckling.

I steg två är det tänkt att även inkludera animalieproduktionen i analysen. Min egen vision är att

även inkludera skogen i analysen. Hälften av Sveriges skogar ägs av fysiska personer och många av dessa är också medlemmar i Lantmännen.

En helhetsanalys av vad primärproduktionen åstadkommer skulle vara ett slagkraftigt verktyg i den näringspolitiska debatten!

Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Det kommer att krävas investeringar på gårdsnivå för att minska de klimatpåverkande utsläppen. Lantbruket måste därför ges förutsättningar att utveckla lönsamma och livskraftiga företag.

Långsiktiga investeringar kräver långsiktiga spelregler från samhällets sida och att konsumenten är beredd att betala för klimatnyttan.

” Förut gick en del av plasten till förbränning i värmeverk. Men i dag går i stort sett all insamlad plast till materialåtervinning.

Håkan Pettersson, vd Svepretur

BILD: SVEPRETUR

– Det pågår ett intensivt arbete och utveckling inom användning av återvunnet material och flera producenter introducerar nu produkter med större andel återvunnet material.

Lantmännen har nyligen antagit en strategi rörande plast som bland annat säger att all plast som hanteras inom koncernen ska vara återvinningsbar senast 2022. Förutom att plocka bort icke-återvinningsbara material kommer Lantmännen även att introducera nya produkter de kommande åren, som ett led i hållbarhetsarbetet.

– Vi håller till exempel nu på att testa ett rundbalsnät som helt består av återvunnet material. Förhoppningsvis kommer det finnas med i vår produktportfölj till nästa år.

När man diskuterar användningen av plast i lantbruket är det värt att komma ihåg att produkterna fyller en mycket viktig funktion, framhåller hon.

– Den primära funktionen är att skydda och lagra grovfoder. Oavsett om du som lantbrukare lagrar i plansilo eller i balar är plasten nödvändig för att kunna driva ett ekonomiskt hållbart lantbruk.

– Utan lantbruksplasten skulle mycket stora värden annars gå till spillo. Mot den bakgrunden är det viktigt att vi har ett väl fungerande återvinningssystem som bidrar till att spara på resurser och miljö.

Text: Lars Bårtås

BILDBYLINE BILD: KRISTOFER VÄMLING/HK BILD&TEXT

Plaståtervinning i lantbruket

Svensk Ensilageplast Retur AB (Svepretur) är sedan 2002 operativt ansvarig för insamling av lantbruksplast i Sverige. Själva insamlingstjänsten drivs sedan 2016 av entreprenören Kretslopp & Recycling i Sverige AB (KRSAB). Normalt organiseras insamling två gånger per år, under vår och höst, i samverkan med lokala aktörer på insamlingsplatser över hela landet. På insamlingsplatserna sorteras lantbruksplasterna i fraktioner var för sig för att det ska vara möjligt att uppnå så hög kvalitet som möjligt. En lista över aktuella platser, samt råd om

hantering och sortering av lantbruksplasten, finns på Svepreturs hemsida: www.svepretur.se.

Efter insamling transporteras plasten av KRSAB till mellanlagringsstationer för att sedan skickas vidare till återvinningsindustrin. I skrivande stund pågår driftsättning av en ny anläggning som ska tillverka plastgranulat av returplast från lantbruket. Anläggningen, som ligger i Korsberga i Småland, drivs av KRSAB med stöd från LRF. Anläggningen har även fått statligt investeringsbidrag via Klimatklivet.

Patrik Evertsson, lantbrukare Högsby, förtroendevald i distrikt Kalmar-Öland och medlem i tvärgruppen 3F

Vad ser du som ditt viktigaste bidrag till 3F-arbetet?

Jag är övertygad om att lantbruket kan kombinera bra affärsidéer och positiva bidrag till klimatet. Biokol är ett exempel. Jag hade redan före projektet "snöat in" lite på biokol som jag ser som en möjlighet både för lönsamheten och för miljön. Bakgrunden till det var att jag gör el av gengas och får en biprodukt som är snarlik biokol. Det finns oerhört många användningsområden som jordförbättring, fodermedel och mycket mer. Det är en klimatsmart affärsidé där lantbruket kan bidra.

Har 3F-projektet haft rätt fokus?

Det är sällan det är befogat att säga det, men det här projektet har varit klockrent! Med projektet har Lantmännen kunna sätta ramarna för vad som finns att göra och vad som är möjligt. Jag var lite orolig innan för om det bara skulle bli mycket snack och lite verkstad, men nu känner jag att det här projektet rymmer så mycket kloka tankar om framtiden att det verkligen kan bli mynt till lantbrukaren i slutändan.

Jag brinner för den här typen av frågor och därför är det så glädjande att det vi sagt i tvärgruppen faktiskt tagits vidare till verksamheten.

Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Snabbaste kvickfixet är ökad produktivitet i lantbruket. Det är bra för alla och lätt att ta till sig. På längre sikt är det en systemfråga som omfattar hela samhället, det är svårare, men nödvändigt för framtiden.

Framtidens Jordbruk

Projektet 3F har skapat underlaget till rapporten Framtidens jordbruk.

GÖRAN BERGKVIST, docent och universitetslektor i växtodlingslära SLU, medlem av den externa referensgruppen för 3F

Vad ser du som ditt viktigaste bidrag till 3F?

Jag tror mina viktigaste bidrag är att jag med utgångspunkt från mina kunskaper om jordbruk och

med vetenskapliga argument har ifrågasatt relevansen i de antagande som gjordes i samband med beräkningarna.

Har det varit rätt fokus i 3F-projektet?

Projektet har varit operativt inriktat och fokuserat på att leverera resultat. Jag tror det är rätt. Det går att ifrågasätta mycket, men

jag tvivlar inte på att rapporten visar rätt riktning och det är det viktiga.

Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?

Att sluta kretsloppet! Det går inte uppnå ett hållbart jordbruk i ett ohållbart samhälle.

Alternativa bränslen

för traktorer och lantbruk
– möjligheter/risker/tidsperspektiv

Kort sikt

HVO = Hydrerad vegetabilisk olja

Fördelar: Fungerar i dagens dieselmotorer, blandbar med diesel, 90 procent koldioxidreduktion, fungerar i befintliga hanteringskedjor.

RME = Rapsmetylester

Fördelar: Kan produceras lokalt, billig, kan till viss del användas i befintliga motorer, blandbart med diesel.

Nackdelar: De flesta motortillverkare godkänner inte bränslet, råvaran är även ett livsmedel, storskalig användning kräver stor import av raps.

Biogas

Fördelar: Lokalproducerat, från avfall

Nackdelar: distribution och lagring av gas kräver höga tryck, småskalig konvertering av biogas till fordonsgas är dyrt, kräver utveckling av teknologin

Mellanlång/lång sikt

ED95, etanol.

Fördelar: enkel tillverkning, stor tillgång, billig

Nackdelar: kräver modifiering av motorer, endast Scania har tekniken i sina lastbilmotorer.

Nya dieselalternativ som DME, BTL, GTL

Olika sätt att konvertera biomassa till flytande bränsle med samma funktion i motorer som diesel. DME är en gas, men är flytande vid endast fem bars tryck

Hybriddrift

Fördelar: Känd teknik med stor flexibilitet

Nackdel: En mellanlösning som inte fungerar i nuvarande fordonsflotta

Lång sikt

Eldrift, bränsleceller (fossilfri vätgas)

Fördelar: El från sol och vindkraft lagras i vätgas som energibärare, varaktig lösning

Nackdelar: Kräver stora investeringar i ny teknologi, nya motorer, ny distribution

Den fossilfria resan

Vägen mot ett fossilfritt lantbruk har börjat. Möjligheterna är många, men att införa nya energisystem är mycket komplicerat och kräver i de flesta fallen ett omfattande utvecklingsarbete och anpassning av distributions-systemen.

Traktorer och diesel. Finns det någon mer självklar kombination? Så har det alltid varit, och egentligen är det

inte så konstigt. När ett system som detta har byggts upp under en mycket lång tid då hänger allt ihop på ett smidigt, enkelt och självklart sätt: motorer, tankar, distribution, effekt, dragkraft, konstruktion.

Att bryta detta system, att införa något nytt är svårt. Det visar sig tydligt när vi nu försöker hitta nya vägar att minska det fossila beroendet inom lantbruket. Per Wretblad är produktchef för Valtra ledande inom utvecklingen av fossilfria bränslen för användning i traktorer. Han jobbar dagligen med dessa frågor och när det gäller produktutveckling måste man vara både visionär och pragmatiker.

– Grejen är att vi har många mycket intressanta fossilfria alternativ till die-

sel, men det vi brottas med hela tiden är våra traktormotorer och hanteringen av de nya bränslena för att få det att gå ihop, berättar Per.

För det vilar ett Moment 22 över att förnya energisystem. Om det krävs nya motorer och helt ny distribution – vem börjar? vad börjar vi med? hur snabbt kan vi fasa ut befintliga system?

– Vi kan exemplifiera problematiken med HVO det bästa alternativet just nu, och vätedrivna bränsleceller, kanske det bästa på lång sikt.

– HVO är ur maskintillverkarnas perspektiv det enda realistiska alternativet just nu, slår Per fast.

HVO är en så kallad syntetisk diesel (tillverkad av förnybara växt- och djurrester som inte ökar koldioxidhalten i atmosfären) som är blandbar med diesel och fungerar i vilken dieselmotor som helst. HVO bara hänger på det befintliga systemet där bränsle, tankar och distribution fungerar ihop, samtidigt som endast 1–2 procent av energin går åt för distribution. Här har vi en kommersiell, rationell möjlighet att nå klimatmålen på relativt kort sikt.

Långt borta vid horisonten skymtar den fantastiska vätgasdriften som kanske kan ses som det bästa riktigt långsiktiga alternativet. Att kunna omvandla vatten till vätgas som energibärare till eldrift är en svindlande tanke. Men det krävs omfattande forskning samt helt ny distribution. Samtidigt som traktorer inte är lämpade för batteridrift eftersom effektuttaget kanske ligger på 80 procent, vilket drar extrema mängder energi.

Mellan dessa extremer finns en stor

Ulf Segerström, driftsledare på Menhammar Gård tankar HVO i en av gårdens nya Valtra.

mängd alternativ. Per lyfter dock ett varningens finger för hur vi hanterar de strategiska satsningarna:

– Investera inte för mycket i kortsiktiga mellanlösningar utan satsa på de snabba vinstgivande möjligheterna först, betonar han.

Här har vi bränslen som RME, ED95, DME, BTL, GTL, med flera 3-bokstavs-kombinationer... En del kända, andra mindre kända (se faktaruta). Vissa av dem kräver inte bara utvecklingsarbete,

Per Wretblad, produktchef för Valtra

FREDRIK STENBERG, lantbrukare i Lidköping och medlem i tvärgruppen 3F

Vad ser du som ditt viktigaste bidrag till 3F-arbetet?

Att som aktiv lantbrukare få vara med och påverka hur vi inom lantbruket ska bidra till ett klimat som kommer att vara hållbart över tid

till kommande generationer. **Har 3F-projektet haft rätt fokus?** Det är positivt att Lantmännen, som en stor aktör på svenska marknaden, är med i framkant och driver projekt som 3F. Ett av de svåraste hindren för ett helt fossilfritt lantbruk tror jag kommer bli att ersätta dieseln i våra traktorer och arbetsredskap.

Det finns alternativ i dag, men inte till rätt kostnad och kanske inte i tillräcklig mängd heller. **Vad är i dina ögon den viktigaste frågan just nu för att nå en hållbar lantbruksproduktion i Sverige?** Det kommer att bli en svår resa för lantbrukssverige att helt lämna det fossila bränslet, det kommer

att ta tid, men någonstans måste vi börja omställningen. "Ingen kan göra allt, men alla kan göra något", det är något som vi ska ha med oss på resan. Det är viktigt att alla i branschen är med och bidrar om vi ska nå framgång.

FOTO: JAN ANDERSSON, LANTMÄNNEN MASKIN.

utan också anpassning av motorer och distributionssystem. Vissa kan fungera småskaligt, men inte storskaligt, eller tvärt om.

Att det är en gigantisk utmaning att lösa den nödvändiga uppgiften att gå över till fossilfria bränslen är helt uppenbart. Per Wretblad ser dock positivt på framtiden. Valtra är bland de främsta i världen på miljövänliga traktorer. Och för att visa på möjligheterna att gradvis gå över till fossilfritt har

Lantmännen Maskin ett samarbete (tillsammans med Valtra och Energifabriken) med Menhammars Stuteri på Ekerö utanför Stockholm.

– Vi är glada att Menhammar har valt Valtra och nu kör på HVO. De har också satsat på eldrivna lastare vilket visar att vi är på rätt väg och att det finns möjlighet till en omfattande omställning till fossilfritt lantbruk framöver, avslutar Per.

Text: Hans Jonsson, Cumulus Information

Hållbar gödsel för fossilfria livsmedel

Omställningen mot en fossilfri livsmedelskedja börjar på åkern. Det tar Lantmännen och Yara fasta på i ett nytt samarbetsprojekt som omfattar fossilfritt producerad mineralgödsel, men också nya affärsmodeller för hållbart producerade livsmedel.

År 2022 hoppas Yara vara klara att lansera sin fossilfritt producerade mineralgödsel på marknaden. Den förväntas minska de totala koldioxidutsläppen från spannmålsodlingen med 20 procent. Därmed tar omställningen mot en fossilfri livsmedelskedja ytterligare ett kliv framåt. Men fossilfritt producerad gödsel är dyrare att producera, vilket i sin tur innebär ökade produktionskostnader för lantbruket. Därför vill Lantmännen och Yara nu samarbeta för att hitta nya affärsmodeller som omfattar hela livsmedelskedjan från jord till bord och minimerar extrakostnaden för konsumenten.

– Detta partnerskap är ett av våra viktigaste hållbarhetsinitiativ hittills.

FOTO: KRISTOFER VANLINGS/HK BILDTEXT

Det tar oss ytterligare ett steg närmare en fossilfri livsmedelskedja och ett ännu mer hållbart jordbruk, säger Lantmännens vd och koncernchef Per Olof Nyman.

Swecon sätter hållbarhet på agendan

Hur stort är Swecons koldioxidavtryck? Den frågan fick en av Lantmännens sommarpraktikanter, Sofia Alm, möjligheten att kartlägga. Nu har en modell tagits fram för att mäta indirekta och direkta utsläpp och Swecon är i startgroparna med att sätta upp klimatmål och att rulla ut modellen inom hela Swecongruppen.

– Nu när våra utsläpp är verifierade, kan vi bättre realisera initiativ för hur vi ska kunna minska vår klimatpåverkan, säger Helena Storsten som driver Swecons hållbarhetsarbete.

Tillsammans med bland annat Volvo Construction Equipment, Skanska och 80 andra företag inom sektorn, ställde sig Swecon i våras bakom Fossilfritt Sveriges mål med att år 2045 ha netto-nollutsläpp av växthusgaser inom bygg- och anläggningssektorn.

– Hela branschen behöver samverka och ställa krav på varandra för att klara klimatomställningarna. Vad som är indirekta utsläpp för oss på Swecon är ett direkt utsläpp för en annan leverantör i vår kedja och vice versa, sammanfattar Helena Storsten.

Biokol

Användbar sidoström

Är biokol en affärsidé för Lantmännen? Tre av Lantmännens traineer, Lovisa Paulsson, Vanessa Gloria och Moa Källgren, har tittat närmare på hur marknaden ser ut och om biokol skulle kunna vara ett sätt att ta tillvara sidoströmmar i livsmedelsproduktionen.

Biokol är organiskt material som stabiliserats genom uppvärmning med kontrollerad tillgång till syre – lite grand som gamla tiders kolmilor. Råvarorna till biokol kan vara av många olika sorter från rent trä till restprodukter som träavfall, trädgårdsavfall, rester från kvarnindustrin eller annan livsmedelstillsättning.

De tre traineerna har kartlagt affärs-möjligheterna för biokol i samarbete med Lantmännen Lantbruk och Lant-

männen Agrovärme. Biokol är ett mångsidigt material som kan användas till mycket. Gruppen har tittat närmare på fyra specifika områden.

Fyra användningsområden

Det är till exempel välkänt som filtermaterial och används redan i dag på sina håll för att rena avloppsvatten. Här krävs dock ytterligare processer och området är komplicerat att ge sig in i för en aktör utanför vattenreningsbranschen.

Ett annat användningsområde är biokol som fyllnadsmaterial i betong. En intressant potential, men det behövs fler materialstudier och traineerna bedömer att marknaden inte är mogen än.

En tredje möjlighet, som dock är mer omdiskuterad, är biokol i foder. Det finns studier som visar att biokol skulle kunna förbättra djurhälsan generellt och därmed bidra till ökad tillväxt samt dessutom minska metanutsläppen. Traineerna konstaterar att det behövs mer forskning på området innan marknaden är mogen för foder med biokol, men det är samtidigt ett område att långsiktigt hålla ögonen på.

Ett användningsområde som fått en del uppmärksamhet på senare år är då biokol som jordförbättringsmedel. Det är intressant för lantbruket, där biokol kan förbättra kompakta jordar och göra dem mer porösa, men ännu större möj-

ligheter finns enligt studien i städerna. Stockholms stad använder redan i dag biokol vid plantering av träd i stadsmiljön för att ge träden en bra start och göra att jorden håller vatten bättre. Biokol är i det sammanhanget också en kolsänka, vilket ger den aktualitet i klimatdebatten. Det finns redan i dag aktörer som säljer biokol till trädgårdsnäringen, men merparten av produkterna importeras, bland annat från Tyskland och Finland. Intresset på marknaden för svenskproducerad biokol är stort och i studien bedömer man att även om det redan finns ett tiotal aktörer på marknaden är potentialen så stor att det finns plats för fler satsningar.

Pilotstudier i Skurup

Hur skulle då biokol kunna hitta sin plats i Lantmännens verksamhet? I anslutning till traineesarbetet gör

FOTO: SHUTTERSTOCK

MÅSTE MAN HA TRAKTOR FÖR ATT FÅ AGROLKORTET?

Du kan tanka billigare, flyga billigare, åka tåg billigare och få bättre försäkringsskydd – även om du inte har jordbruk som födkrok. Agrolkortet är framtaget av Lantmännen Finans, inte bara för lantbrukare utan för alla som verkar inom de gröna näringarna*. Ett kort som gör det bekvämare och billigare för dig som bor i landsbygd men som fungerar lika bra i storstaden. **Kolla fördelarna på agrolkortet.se!**

Ansök direkt via SMS och Mobilt BankID!

SMS:a till 71120 och skriv Agrolkortet i meddelandet.

Du som har aktie- eller handelsbolag kan ansöka om Agrolkortet Företag via agrolkortet.se.

*Företag som har jord, skog, trädgård eller landsbygdens miljö som grundläggande resurser.

BILLIGARE DRIVMEDEL

BILLIGARE FLYGRESOR

BILLIGARE TÅGRESOR

BÄTTRE FÖRSÄKRINGSSKYDD

Lantmännen Agrovärme pilotstudier på sin anläggning i Skurup. Genom att utgå från träflis testar man att tillverka biokol i den befintliga anläggningen med lovande resultat.

– Pilotstudierna visar att det går utmärkt att tillverka biokol i våra anläggningar. Det behövs en del mindre investeringar för att kunna göra det i stor skala, men det är inga stora kostnader. Sen handlar det så klart också om att kunna leverera rätt kvalitet, att certifiera produkten och att bearbeta marknaden, kommenterar Henrik Frohm, vd på Lantmännen Agrovärme.

Ur hållbarhetssynvinkel är lokaliseringen av produktionen mycket viktig. För att nå tillräckligt bra klimatprestanda för biokol måste man ta hänsyn till transporten – ju längre den måste transporteras för att nå kunden, desto högre koldioxidutsläpp. Biokol är helt enkelt en produkt som kräver närhet till råvaran och närhet till kunden för att ha riktigt bra klimatvärden. Samtidigt är möjligheterna många om man börjar titta på andra råvaror än träflis.

– Om man kan utnyttja olika typer av restprodukter blir miljövinsten större, konstaterar Henrik och nämner avrens från kvärnindustrin som en bra möjlighet.

Hur och om biokoltillverkning blir verklighet i Lantmännen och hur den i så fall ska säljas är ännu inte klart, men traineestudiens slutsats är att det finns en mycket stor potential för svenskproducerad biokol i framtiden.

EU-projekt om biokol

Ett annat projekt som har biokol som på agendan är EU-projektet Agroinlog, där Lantmännen är en av 15 deltagare från hela Europa.

Agroinlog har som mål att ta vara på de outnyttjade resurserna i lantbruket för att skapa nya affärsmöjligheter i sektorn. Bland annat tar man fasta på att det finns inbyggda säsongsvariationer i branschen och därmed lediga resurser som skulle kunna användas på nya sätt. Det kan handla om industri som inte utnyttjas hela året, men det kan också handla om sidoströmmar som kan bli grunden för nya produkter och nya affärer.

Agroinlog består av 15 deltagande företag och organisationer från åtta europeiska länder. Sverige representeras av Lantmännen och forskningsinstitutet Rise som samarbetar i ett projekt med mål att undersöka möjligheten att framställa biokol från exempelvis kvärnavrens och halm. Desirée Karlsson från Agroetanol är Lantmännens representant i projektet och tillsammans med Johanna Lund från forskningsinstitutet Rise håller hon just nu på med en förstudie för att se över möjligheterna. Tanken är att undersöka om man skulle kunna använda den gamla foderfabriken i Skänninge som lades ned redan 2002 och där utrustningen sedan dess stått outnyttjad. Om det visar sig finnas chans till lönsamhet kommer man alltså att kunna utnyttja både en ledig lokal och sidoströmmar från annan produktion.

Text: Helena Holmkrantz

Hur jobbar vi med hållbarhet i Sverige?

Har ni sånglärkor i Italien? Fågeln alltså menar jag!

Jag var mitt upp i att berätta om hur vi jobbar i Sverige med lärkrutor, växtföljder, nollrutor och så vidare vid ett besök på en Odling i balans-gård i Skåne med gäster från SydEuropa.

Mitt i en mening så mötte jag italienarens lite frågande blick och måste fråga om sånglärkor i Italien och om han visste vad för slags fågel vi pratade om? Han tänkte efter ett tag och sen utbrast han. Ja, nu vet jag vad du menar, det är den där fågeln som vi äter med gräddsås. Sen såg han plötsligt skamsen ut. Samme man blev mycket förvånad när vi berättade om att vi odlar olika grödor, olika år på fälten i en planerad växtföljd.

Vi har kommit långt i Sverige vad det gäller hållbarhet. Jag tror vi till och med är världsbäst vad det gäller miljö, djurvålfärd och klimat. Det finns ett undantag och det är biologisk mångfald, där har vi en del kvar att jobba med. Därför har vi börjat med ett mycket viktigt projekt, Samzoner, tillsammans med bland annat Lantmännen.

Utvecklingen av Samzoner har även fångat myndigheternas intresse och beviljats offentligt stöd genom programmet EIP (European Innovation Partnership).

Det finns inget motsatsförhållande mellan effektivitet och miljöhänsyn. En produktion med ett effektivt utnyttjande av alla insatsmedel ger både mindre förluster och bättre ekonomi. I projektet Höstvetete mot nya höjder, som Odling i balans arbetade med i flera år, med syftet att öka skördarna, kunde man se att gårdar med samma grundförutsättningar kunde ha mycket varierande skörd. De bästa gårdarna hade generellt en bättre planering och timing och lyckades därmed utnyttja gårdens potential och tillförda produktionshjälpmedel mer effektivt. Skillnaden visar att det fortfarande finns förbättringspotentialer på många gårdar.

Den som har koll på produktionen har möjligheten att anpassa till rådande förhållanden och optimera sin odling (utom när vädrets makter tar över totalt).

Ekologi och ekonomi i balans handlar i grunden om en effektiv och lönsam produktion. Vad vi gör på varje kvadratmeter spelar därför roll. Gör vi rätt saker på varje del av fältet så finns det utrymme att avsätta mark för att odla kvalitativ biologisk mångfald.

Vi kallar sådana avsatta ytor för samzoner och de anläggs vid fältkant, i fält, vid vattendrag, eller runt fältbrunnar för att främja eller skydda miljön och omgivningen. De kan vara gräsbevuxna men om de ska fungera som skydd och foder åt fåglar och insekter, fältvilt så behöver de också innehålla blommor.

Här finns en multifunktionalitet eftersom en bevuxen yta också skyddar mot ytavrinning av oönskade ämnen till vattendrag.

Men att anlägga dessa zoner innebär extra arbete med sädd och de behöver skötas så en rimlig ersättning från samhället för att gynna den biologiska mångfalden behövs. Här hoppas vi på bättre regler i det kommande CAP-regelverket som ger oss större flexibilitet att själv anpassa zonerna efter läge och miljönytta. Lantmännen kommer saluföra några mångfaldsblandningar även under 2020.

Beställ utsäde i tid, förra året tog några av blandningarna slut tidigt.

Lärkrutor och blommande zoner är ett villkor i Lantmännens odlingskoncept Klimat och Natur.

Åtgärderna blir konkreta bevis på att vi inom svenskt lantbruket bryr oss. Att även konsumenterna bryr sig fick ordförande för Odling i balans, Håkan Wahlstedt, uppleva en dag när en konsument ringde och frågade om han fick komma och besöka och se en ruta som han hade betalt för.

Följaktligen, Håkan tog med honom ut på fältet och visade rutorna och berättade att antalet lärkrutor ökat på gården. Han berättade att lärkrutor blir landnings- och startbanor åt lärkorna och används till födosök samtidigt som man kan ha en hög produktion på resten av fältet. Besökaren blev imponerad och glad, tackade för besöket och begav sig nöjd hem.

Nu kommer inte alla konsumenter besöka fälten, gubevars, men detta visar att vi med små medel kan visa att vi bryr oss och göra mycket nytta. Lärkrutor och Samzoner är tydliga bevis på att det går att kombinera hög produktion och hög miljönytta.

BILD: OLA JENNERSTEN

"Bättre en fågel i kanten än tio i fältet" Svenska myndigheter har hittills tyckt att Samzonsprojektet är riktigt intressant och bra. Nu behövs en samordning kring ersättningssystem och regelverk som är smidigt så att det finns utrymme för att göra åtgärder som passar på den egna gården och gynnar mångfalden. Genom att anlägga blommor och örter vid kanten kan man ge mat och föda åt fåglar, fältvilt, insekter och vi visar att vi bryr oss. Intresset finns där vill jag påstå.

Det lustiga i kråksången är att det är i princip samma åtgärder man gör och samma blommor man odlar vare sig man gör det för att det ska bli fler fåglar att skåda eller för att det ska bli fler fåglar att skjuta. Mångfaldszonerna kan också användas för att styra bort viltet från åkern för att skydda grödan från viltskador.

En annan åtgärd som visat sig effektiv är att vi delade ut utsäde som man kan så runt fältbrunnar för att undvika påkörning av fältbrunnen. Då brukar jag få frågan "var kan jag köpa mer utsäde?" Så visst bryr vi oss om hållbarhet inom lantbruket och det går visst att förena med en hög lönsamhet! I själva verket är det tvärtom som gäller – det är när vi gynnar miljö, mångfald och klimat som vi får den mest effektiva och lönsamma produktionen. Och på köpet ett vackrare landskap.

Helena Elmquist
Odling i balans

Gyllebo Gödning

Gödsla ordentligt!

Gödning och hållbarhet är det viktigaste vi på Gyllebo Gödning vet. Produktutvecklingen står därför i centrum i hela vår verksamhet. Inte bara råvarorna utan även slutprodukternas form, hållfasthet och egenskaper i din spridare är av högsta vikt. Här nedan presenterar vi de produkter du finner i vårt hållbara sortiment.

Biofer 10-3-1

N: 10,1
P: 2,8
K: 0,9
S: 0,6

Biofer 15N

N: 14,6
P: 0,3
K: 0,3
S: 2,2

Biofer 9-3-4+2S

N: 8,8
P: 2,7
K: 3,6
S: 2,1

Biofer RAPS

N: 8,8
P: 2
K: 5,6
S: 2,4

Biofer 6-3-12+7S

N: 6,1
P: 3
K: 11,8
S: 6,9

Beställ av Lantmännens
kundtjänst: 0771-111 222

gyllebogodning.se